

Om lefvande modeller.

Föredrag hållet i Idun den 6 Nov. 1886

af

G. Pauli.

M. H.

Man har bedt mig hålla ett föredrag om konst, men samtidigt önskat få höra något som inte stod i böcker eller som en hvar kunde läsa; med andra ord slippa konsthistoriska uppgifter och konstfilosofiska betraktelser. Noga öfvervägdt finner jag för ögonblicket endast ett ämne som kunde passa och som mig veterligen ej varit utförligare behandladt i skrift, på samma gång det rör såväl konst som konstnärer på det intimaste, jag menar: om lefvande modeller?

I sin vidsträcktaste betydelse skulle detta ämne visserligen kunna omfatta hela menskligheten och en del af djurriket med; men ett sådant föredrag skulle aldrig — hur skizzeradt det än vore — kunna expedieras på en timme, och får jag därför inskränka mig och endast tala om dem, som idka det vällofliga modellyrket, och om en del tillfälliga modeller, hvilka posera mot betalning.

Den yngre konstens tendens att allt mer intränga i detalj och att söka individualisera gent emot sträfvet att generalisera, hvilket utmärkte de stora konstnärerna från midten af århundradet, har i icke oväsentlig grad bidragit att gestalta de nuvarande modellförhållandena. Då en Millet gjorde flyktiga skizzer efter bondfolket i dess arbete och nöjde sig med att utföra sina taflor efter dessa skizzer, hvori endast den generella karakteren var angifven, så lät

en Bastien-Lepage sin modell posera cirka 80 gånger, endast för att studera ett par ögon.

Men då individualiseringens fulla ernående icke allenast beror på den längre tid, hvarunder jag kan disponera öfver min modell, utan i främsta rummet huru intimt jag är med den samma bekant, så följer ock deraf att man nu för tiden ganska ofta söker sin modell ur sin egen bekantskapskrets; ja, de finnas, som icke kunna förmå sig att begagna dessa yrkesmodeller, hvilka alla slitit och begagnat, utan hvilka afstå dem gerna åt målare, hvilka ännu syssla med allegoriska, mytiska eller bibliska ämnen, samt åt bildhuggarne.

En annan sak, som icke obetydligt inverkat på nuvarande modellförhållandes gestaltande, är uppkomsten af det s. k. friluftsmåleriet och bondmåleriet. En hel del större eller mindre artistkolonier ha uppstått på landsbygden, och å dessa orter har modellyrket funnit flere eller färre adepter, hvilka taga en icke ringa del af förtjensten från städernas yrkesmodeller. Man nöjer sig numera icke med helt flyktiga besök på bondlandet för att göra utkast och studier och se'n hasta tillbaka till ateliern och der ikläda Elisabeth eller Julienne de medförda bonddrägterna och se'n måla taflan så godt som på rak arm. Nej, man stannar nu ute och avslutar taflan på platsen; och under tiden få stadsmodellerna vänta eller söka arbete hos bildhuggarne.

Bland dessa senare har modet att liksom målarna göra studieresor på landet ännu ej hunnit intränga och skall det förmodligen aldrig, åtminstone ej i någon nämnvärd utsträckning, beroende detta på skulpturens egen natur och på dess förkärlek för den nakna människokroppen.

Är det ibland kinkigt nog att få modell till någon påklädd figur, så är det i de flesta fall omöjligt att få bondfolket att posera naket. Jo, små barn möjligtvis, en och annan vuxen bonde törhända också, men bondkvinnor (och qvinnokroppen är ju det mest eftersökta inom skulpturen) aldrig.

En bildhuggare på studieresa har jag dock lärt känna; det var på Capri, anno 1880, den framstående italienaren Gemito, Meissoniers protégé. Barn af Neapel, kände han största motvilja mot att stänga in sig i ateliern. Han menade, att om statyer äro gjorda för att verka i fria luften, så skola de också modelleras i fria luften. Der ger belys-

ningen en helt annan sentiment åt formens modellering än i ateliern. Och så for han öfver till Capri, stälde sina modeller i solskenet och sökte träffa solskenseffekten i modellens anlete. Han talade ofta om att flytta hela sin atelier med tillhörande bronzgjuteri öfver till Anacapri, endast för att alltid kunna modellera i fria luften och retouchera sina bronzer under bar himmel.

* * *

Modellyrket — som sådant — åtnjuter ingenstädes någon synnerlig aktning, snarare motsatsen. Man anser det vara ett latgöra, som ej tarfvar några grundligare förstudier. Och huru troget en modell tjänat konsten, så räknas honom detta ej såsom någon meriterande medborgardygd. Modellerna kunna liknas vid murarställningarna, som kvarstå tills byggnaden blir färdig för att sedan tagas ner och flyttas till ett annat bygge. När konstverket är färdigt, betalar man sin modell och säger adjö.

Modellyrket är ett af dem, som tarfvar minsta förstudier. Det ges barn, som knappt hunnit till denna världen, innan de kunnat förtjena en liten slant på att vara modell, såsom vid en svensk tafla, som kallas »En viktig handling», der en liten nyfödd verldsborgare väges. Ej heller ges det någon åldersgräns för modellyrkets utöfvande. Modellerna kunna fortfara med detsamma, ända tills de draga sin sista suck. Jag hade i Fleury (nära Barbizon) en modell, en nittionioårig gubbe, som bodde under några ruiner och som snart sagdt drog sitt sista andedrag, under det han poserade.

I allmänhet rekryteras yrkesmodellerna ur de lägre samhällsklasserna, men det ges naturligtvis undantag. Jag känner bland annat icke så få bättre fruntimmersmodeller i Paris, flickor ur rätt goda familjer, som förtjena sin existens på modelsittning. Och jag vet en italienare, som tagit medicine licentiaten och praktiserat som läkare i Italien, men som sedan slog sig på modellyrket, reste till Paris och påstod sig der förtjena mycket mera än det varit honom möjligt i egenskap af Aesculapii son i la bella Italia. Vidare känner jag bland modellerna i Paris en monsieur Roland, som räknar sina anor i rätt nedstigande led från

ministern, den ryktbara madame Rolands make. Han är för närvarande sysselsatt med att utgifva sina memoarer som modell.

* * *

Modellerna ha sin fåfänga äfven de, och denna består i att hafva tjenat som modell till något berömdt konstverk. De mera hemmastadda i yrket pläga rekommendera sig med att uppräknå så många kända mästars namn de kunna få fatt i och höja pannan stolt, om de till på köpet kunna ange något bestämdt arbete som gjort succès.

I början på 70-talet, när de unga målarna Regnault och Fortuny nyss gått bort och det ännu låg kvar en gloria öfver dessa namn, så försummade aldrig en modell tillfället att omtala att han varit Regnaults eller Fortunys modell. Ja, hvad angår Regnaults modell till hans verldsberömda »Salomé», som gjorde sådan stormande succès på 1870 års salong (och hvilken taffla köptes för 40,000 francs af en kokott, som eger en magnifik konstsamling i sitt palais i Champs Elysées), så erinrar jag mig en episod, som tydligt nog berättade om hvilken »jalousie de métier» det understundom kan herska bland modellerna. Under första året af min vistelse i Paris kom det in på min atelier en morisk flicka vid namn Aischia. »Ah! voilà le modèle pour la Salomé!» utropade jag. »Oui, monsieur, c'est moi», svarade hon. Ett par år efteråt arbetade jag i Rom på en taffla med englar. En af modellerna till dessa fick sigte på ett fotografi efter Regnaults taffla och förklarade strax att det var hans syster, som varit modell för densamma. »Ingalunda — jag känner modellen; hon heter Aischia, en morisk flicka som bor i Paris.» Men detta sårade den italienske modellen i hans heligaste känslor. Han svor vid madonnan, vid den helige Petrus och Gud vet allt, att hans ord voro sanningens ord och att hans syster poserat för »la Salomé» i Villa Medici, der Regnault målade sin taffla, då han var franska statens stipendiat. Hans syster — slutade italienaren — var nu gift med en fransk skulptör och bosatt i Paris.

Återkommen till Paris träffade jag en negress, madame Toussaint, som varit Regnaults modell och var landsmaninna med Aischia. Hon bekräftade italienarens påstå-

ende i allo. Taflan var gjord i Rom. Aischia hade aldrig varit i Rom. Den sannskyldiga modellen var verkligen syster till en af mina englar och var nu gift med en fransk skulptör och bosatt i Paris. Nu kommer just sjelfva »klämman». Madame Toussaint, som var betydligt squaleraktig, hade snart gjort denna franska skulptörs hustru underrättad om allt: huru Aischia ville göra henne äran stridig af att ha poserat för Salomé. Aischia, intet ondt anande, kommer på sina vandringar efter arbete just till denne bildhuggares atelier. Hustrun, som igenkänner sin rival, rusar med en sydländskas häftighet och rycker henne i håret och klöser henne i ansigtet, och det var med en icke ringa möda fransmannen fick dem åtskilda och Aischia ut genom dörren.

* * *

Det ges en gammal sats som heter, »kläderna göra icke mannen», men efter att ha lefvat i halftannat decennium bland modeller, kan jag tryggt ändra den samma till: »kläderna göra mannen». Samme man, som passar förträffligt i abbékostym i någon atelier på Montmartre, är lika lyckad i rövvaruniform borta i Quartier latin; samme italienare som mellan 8—12 varit Kristus på korset är mellan 12—4 en cynisk satyr och, mirabile dictu, lika dråplig som båda.

Hvad som i allmänhet förundrar utanför stående är, att det gifves unga qvinnor, hvilka kunna gå ända derhän, att de afkläda sig all s. k. naturlig blygsel och posera i paradisdragt inför en hel skara artistynglingar. Detta kan vara märkvärdigt nog, lika märkvärdigt som att blygseln efter helt kort praktik försvinner, men märkvärdigare är dock de fall jag påträffat, att unga qvinnomodeller — som det ej generat att stå nakna framför 30 karlar, mer än om de suttit påklädda hemma hos sig — att dessa samma på inga vilkor kunnat låta förmå sig att posera nakna i en fruntimmersatelier. De ha således blygsel — fast för sitt eget kön. Och medan jag är på detta kapitel, så kan jag icke motstå frestelsen att erinra om den genomsanna scen, som finnes i bröderna Goncourts roman »Manette Salomon». Det är i en större elevatelier för män. Qvinnomodellen har se'n länge intagit sin upphöjda ställning på bordet

Arbetet är i full gång. Med ens ger modellen upp ett skrik, rodnar, hoppar ner från bordet och döljer sig bland sina kläder. Hvad hade hänt? Jo, händelsevis hade hon riktat sina ögon genom fönstret och sett en plåtslagare, med andra ord en icke-artist, hvilken hade observerat henne.

Helt naturligt därför, att när man har qvinnomodell och får besök, har man blott att anmäla den besökande som artist och modellen gör inga invändningar mot visiten — i motsatt fall desto flera.

Den s. k. sedligheten bland qvinnomodellerna är i allmänhet problematisk. Bland dem, som endast posera för ansigte, händer och toalett — med andra ord som icke stå nakna — ges det åtskilliga, som förblifvit jungfrur; men bland de andra, skulle jag tro, ytterst få. De få undantagen äro att finna i Rom, ty i Paris kan man söka med ljus och lykta och skall ändå inte träffa någon, som bibehållit sin dygd under längre tid.

Studenternas grisetter i Quartier latin äro snart en myt, men artisternas qvinnomodeller ha ärfvt grisetternas egenskaper och kännetecken.

* * *

Intet yrke, tror jag, har att uppvisa så vexlande öden som modellernas. Återkallar jag i mitt minne blott några få, som jag känt derute, så finner jag Gabrielle, en typ à la Lionardi da Vinci, engagerad vid hippodromen, i färd med att taga pris vid romersk kappkörning; Eugenie har blifvit mor åt en god väns arfvingar; Therese Lainville, den äkta, oförfalskade parisiskan, som gjorde sin entré i modellståndet just i min atelier, blef ett år derefter gift med en hyggelig apotekare och firar nu sin smekmånad nere vid medelhafvet. Maria dog i gula febern i Rio Janeiro och Jeanne, den rundkindade f. d. lilla sömmerskan, som också for öfver oceanen, blef bedragen af en ung man, som, när det kom till sanningen, hvarken var grefve eller millionär, utan på sin höjd pappa till det barn, hon födde strax efter det hon återkommit till sina honetta föräldrar vid rue Vaugirard. Francesca, den mörkögda flickslinkan från Trastevere, fick ett mera tragiskt öde. Hon älskades häftigt af en romare, som alltid stod vid min port och väntade henne,

när hon slutat. En gång utanför spanska akademien vid San Pietro in Montorio förklarade han henne sin kärlek, och när hon besvarade det med ett spotskt hånlöje, rände han dolken i flickans rygg. Hon hade nog sinnensnärvaro att rycka vapnet ur såret och föll ihop. Ålskaren lyckades undkomma de första tjugufyra timmarne och kunde därför icke häktas utan anklagelse. Han tillstod sedermera vid domstolen, att han till på köpet förgiftat dolken, ty det var hans bestämda afsigt, att flickan skulie dö för hans hand, när hon icke besvarade hans kärlek. Francesca sväf-vade länge mellan lif och död, och när hon äntligen kom sig, kände hon ingen trygghet förrän inom ett klostern murar. Hon, Francesca, hvars smidiga kropp mer än en gång tjenat till förebild för ystra bacchanter — hon tog nunnedoket.

Bland Paris' fruntimmersmodeller försvinna snart från ateliererna de som äro très chic, vackra och stiliga, för att stanna antingen såsom mätresser, någon gång som legitima hustrur, åt någon målare på modet eller rik dilettant. De som åldras i sitt yrke få det skäligen knalt, ty gummor röna i allmänhet icke någon stark efterfrågan.

För gubbarne är det bättre. Dessa användas ännu med fördel i akademier för sin intressanta anatomi och pittoreska skrynklor. Dessutom ges det en hel del ämnen, som trotsande tidens växlingar hålla i sig och hvori fordras gubbmodeller, som t. ex. »Farfars födelsedag», »De vise männen», »Herdarnes tillbedjan», »Gamle Pan» eller »Guldbrällor» — det sista helst i medeltidskostym.

Slutligen står för de manliga modellerna en bana öppen, hvarpå de möjligen kunna känna sin ålderdom tryggad — jag menar som direktörer för målareakademier — ja, mina herrar, direktörer för konstakademier.

I Rom och i flera andra italienska städer samt i Paris ha mera företagsamma modeller upprättat konstskolor, deri vilkoren för inträdet visserligen äro mycket enkla — endast erläggandet af den stipulerade månadsafgiften — men hvarur icke förty utgått åtskilliga konstnärer, som i närvarande stund ega ryktbarhet.

Vid via Marquitta i Rom finnes en sådan skola, der direktören, vid namn Gigi, är en gammal modell. Dennes son är sekreterare och kassaförvaltare, och sonsonen sköter andra akademien rörande göromål såsom modellens anskaf-

fande och lampors putsande samt tillser att aqvarellvatten alltid finnes. Några professorer synas aldrig till; kamraterna äro hvarandras lärare, och med sådana kamrater som t. ex. en Villegas, en Pradilla, för att icke nämna sjelfva Fortuny, hvilken satt hvarje qväll under flera år på bänken i Accademia Gigi — så kan man möjligen undvara andra lärare.

I Paris har Colarossi — också en gammal modell — upprättat konstskolor, men dessa skilja sig från den i Rom derigenom, att här engageras framstående franska mästare såsom lärare.

I denna som i de andra inträffar icke sällan, att direktören såväl som de öfriga tjänstemännen, till besparande af de utgifter andra modeller kräfva, sjelfva uppstå på modellbordet.

Låter det än öfverraskande att finna modellerna på så upphöjda platser — jag menar icke modellbordet, utan i direktörsstolen — så klingar det också rätt eget att höra, det man har exempel på modeller, hvilka uppträda som donatorer till konstakademier.

För ett tiotal år sedan — om jag ej missminnes — dog i Paris en gammal modell vid namn Duhose, och hvilken vid sin död donerade icke mindre än 120,000 francs till Ecole des Beaux arts, för att räntan häraf skulle utdelas som resestipendier.

* * *

Lättheten att få modeller är så ofantligt olika på olika platser. I de stora konstcentra ges det alltid en respekabel modellstock. I mindre deremot kunna utsigterna ibland vara rätt dystra, gemenligen i de s. k. artistkolonierna på landet. I Barbizon nära Fontainebleau är befolkningen först och främst rätt burgen och behöfver icke ty till en sysselsättning som den finner långt mera tröttande än arbetet på fältet och har dessutom vuxit upp bland penselfäktare, så att det förlorat nyhetens behag att se sig förevigad på duken. I Grez près Nemours gäller samma sak. Der finnes knappt mer än en yrkesmodell — la mère Morot, — hvilken förekommer rätt ofta i den yngre svenska konsten.

På Capri, som är ett tillhåll för målare från alla länder, och der pensionärerna från Villa Medici alltid tillbringa en tid af sin angenäma landsflykt i la bella Italia, var det rätt svårt att få modell, om man icke hade skulptören Gemitos lediga tunga och listiga sätt. Han kom ner till »marinan» med sin lilla vaxklump, började språka med korallförsäljerskorna och knäpade hastigt till en näsa och en mun i vaxet, hvilket så intresserade dem, att de gerna stodo stilla och grinade i solskenet tills ögonen blifvit färdiga och resten med. Men Gemito hade alltid något listigt bindande skäl till hands för morgondagen, och så växte en seans ut från fem minuter till en hel dag och från en dag ofta till en vecka eller mer.

Orsaken till svårigheten att få modeller på Capri är helt enkelt den, att presterna ha skrämt flickorna med att, om de stå modell, kunna de aldrig blifva »figlie della madonna» och icke heller komma direkt in i himmelriket, utan måste ta' en ganska pinsam omväg genom skärselden eller kanske genom sjelfva helvetet.

Antingen hon nu ej trodde härfpå eller hon föredrog det jordiska paradiset bland artister, nog af, Rosina hade tagit sitt parti och offrade sig med kropp och själ åt konsten — och konsten har ofta förevigat henne — och hennes bild har blifvit graverad i trä och till och med stucken i koppar. — Detta i staden Capri. — Ön har en annan stad, Anacapri; der var förhållandet alldeles motsatt, ty der gafs det inga svartrockar och hvarje flicka var der en Rosina.

Der man dock finner befolkningen allra villigast att stå modell är i Venedig, en stad som tycks stått upp ur vågen enkom för att tjena som en atelier åt all verdens konstnärer, med de grannaste kuriosa kring vägarne och den härligaste dager genom det ständigt öppna fönstret. Här stå målarne med sina modeller på sjelfva piazzan, och i la Chiesa di San Marco ser man fullt med staffier med modeller framför och målare bakom, och jag har sjelf sett huru kyrkprocessioner tagit omvägar för att inte störa de flitigē eller afbryta seansen

Tar man så färjan till »la Giudecca» och går med färgskrinet eller skizzboken förbi de gränder, som mynna ut vid kajen, hör man der ropas från alla håll: »Pittore, tira soso», — det är uttydt: »målare, måla af oss», och artisten sva-

rar: »state ferma» och grändens perlstickerskor stanna i de ställningar de för ögonblicket innehafva. Så kom jag att måla en figurrik tafla just på en sådan liten gata — den heter »Calle» på venezianska — med en massa perlstickerskor, hvilka jag tog på ordet, då de ropade sitt »pittore tira soso». Men då jag gjort första skizzen och lemnade staffliet ett ögonblick för att köpa drufvor på kajen, hade alla modellerna, väl tjugu till antalet, skockats kring staffliet för att kritisera sina konterfej. Gruppen, som de bildade kring mitt staffli, var så pittoresk, att jag ropade mitt state ferma, och gruppen rörde inte en fena och hastigt finnande en stol, som kunde tjena till staffli, tog jag en ny skizz, hvaraf blef en tafla, för hvilken befolkningen i en hel gränd poserade modell.

Detta fall, som jag här omnämt, är visst icke något enstaka, utan hör just till vanligheten.

I Afrika är modellväsendet en mycket kinkig fråga. Jag gör der bäst i att engagera en eller ett par infödingar som domestiker, och jag kan då möjligen få begagna dessa som modeller, om de inte äro allt för rättroende, och möjligen kan jag äfven genom dem inleda underhandlingar med andra muhammedaner som inte ha allt för kinkigt samvete; ty, som en hvar vet, är att låta afbilda sig inom den muhammedanska religionen strängt förbjudet.

I Sverige är allmogen nog så tillmötesgående. Men, nota bene, sedan man kunnat tillfredsställande förklara, att ens afsigter äro fullt ärliga — ty i allmänhet när man stiger in i bondstugan med skizzboken, och helst om invånarne skulle ha några skulder på sitt samvete, så äro de alldeles öfvertygade om, att det här gäller något slags utmätning eller bouppteckning. Afrita och afskrifva är samma sak på bondlandet. Ibland kan man få höra den allra befängdaste uppfattning af målarens uppgift. Då jag låg i Visby, såg jag en särdeles pittoresk fiskare, som jag strax frågade om jag kunde få måla honom. Ja, det gick nog för sig — mot betalning; men först ville han ha reda på, om färgen torkade snart. Och dermed gjorde han en handrörelse öfver ansigtet, som förklarade att han trott, det jag ville betala honom för att få måla honom i hans eget ansigte.

En så bakvänd uppfattning har jag aldrig påträffat i de södra länderna, men väl bland äldre folk, der liksom här

hemma, den tron, att man skall dö, så snart man blifvit porträtterad. Ens bild är ju gjord, hvad har man se'n att göra än att packa ihop.

* * *

Man hör ibland — eller om jag skall vara riktigt rättvis nästan alltid — huru folk stupa af förundran öfver att konstverk äro så fasligt dyra. Att de inte heller kunna säljas för vrakpris, tror jag mig kunna försäkra på grund af den åsigten, att en artist, om han skall lefva af sin konst, i främsta rummet bör bli betäckt för de depenser han haft t. ex. för modeller. Och att dessa kunna ibland bli dryga nog, kan jag försäkra. Priserna för modeller ställa sig i allmänhet förvånande olika. Olika för olika åldrar och kön, olika i stad och på land, olika i olika länder. Det ges ingen bestämd kurs liksom på kaffe och socker, kanske därför att det inte fallit någon in att spela i modeller på börsen. På landet i Sverige har jag gifvit barnmodeller en tjugufemöresslant och föräldrarne ha tyckt, att jag skämde bort dem. På landet i Frankrike betalas från 50 centimes till 2 francs i seansen. På Capri var 50 centimes det vanliga för två timmar. I Venedig, der det finnes godt om engelsmän, der steg priset till 75 centimes i timmen. I Rom är det stående priset 2 francs och 50 centimes — cinquanta soldi. — Dyrare falla sig priserna i Paris. I regeln 5 francs i seansen, d. v. s. 3 à 4 timmar. Dock kan man få barnmodeller för 3 francs, vuxna karlar för 4, men qvinnor kosta alltid 5 francs, antingen de stå nakna eller ej.

Här — i Paris — ges det ock en hel del fina fruntimmersmodeller très chic, som inte sitta modell med mindre än att man engagerar dem för hela dagen, ty de vilja icke använda frukostrasten kl. 12 att färdas från ena ateliern till den andra, och hvilka kunna vara belägna i hvar sitt hörn af den stora verdensstaden. Dessa modeller äro dessutom mycket beqväma af sig, komma alltid för sent och äro redan då »trés fatiguées», och vilja alltid sluta för tidigt, förbärande att de ha »quelques courses à faire». Man bör alltid bjuda dem på »quelque chose à boire» och på cigaretter, som de inte röka, utan bara tända och väta för att

kasta bort, när de åter intaga sin »pose». Och så för all del en liten dejeuner eller också 2 francs för att frukostera på närmaste restaurant, ty deras hem är naturligtvis alltid för aflägsat. Så, när arbetet är slut och man får hjälpa på med kappan och jemte den reglementerade kyssen på kindbenet trycka i handen dagens lön, som är tio francs, och derjemte en liten silfverslant till omnibuspengar eller — om vädret är regnigt och omnibusarne böra vara fyllda — tvänne silfverslantar till en »fiacre» — hvad har en sådan dag kostat Pariserartisten? Jo, cirka 15 francs; och har man då blifvit begåfvad med stark sjelfkritik, så att, när modellen gått, man tar knifven och skrapar ut allt, så faller sig modellväsendet en smula dyrbart i längden.

I motsats till parisermodellernas dyrhet, kan jag anföra ett exempel från Magador i Afrika. Man kan der få en modell om dagen för den ringa summan af en maraveddi. En maraveddi motsvarar ungefär ett runstycke, skulle jag tro. Och hur ringa förtjensten än är, så förvärfvas den ibland icke utan stor risk, ty som muhammedan löper modellen fara att bli kastad i »la Caspa». Tänk er, mina herrar, hvilken sniken vinningslystnad — knoga en hel dag för att komma i besittning af ett runstycke, och ändå riskera att bli satt i fängelse.

* * *

De modeller i Rom, som gå klädda i nationaldräkter, kallas »sciuseiaji» i motsats till de andra, som kallas »borghesi». De stå alltid i hopar vid la via Sistina och Capo le Case. Man gör der upp med dem sina engagement. Under de strängare vintermånaderna dra de sig gerna till spanska trappan, som är vänd åt solsidan, för att se'n när värmen kommer söka skuggan i Capo le Case. Dessa modeller äro merendels hemma i Albaner- och Sabinerbergen, der de passera den hetaste sommartiden.

Bland dessa modeller ges det många klassiskt sköna; men i allmänhet äro formerna tyngre än såväl de napolitanska som toskanska modellernas. De posera i allmänhet väl, komma regelbundet. Någon vaknare intelligens ega de just ej och inte heller något öfverdrifvet intresse för konst-

närens arbete. De äro just icke särdeles språksamma och nöja sig ofta med ett »bongiorno» när de komma och ett »addio» eller »à rivederle» när de gå.

* * *

I Paris gifvas åtminstone ett hundratal italienska modeller, som alla komma från en by norr om Neapel. Resan betalas vanligen af en entreprenör, som är hyresvärd i Paris och hvars hyresgäster desse italienare bli. Deras bostäder äro riktiga nästen af smuts. Emellertid må Pariserkonstnärer vara tacksamme mot desse entreprenörer, ty utan dem skulle kanske ej artisterna kunna få barnmodeller, sedan nemligen den förkättrade franska republiken för ett tiotal af år se'n införde obligatorisk skolgång för alla barn mellan 9—13 år. Äfven Paris' karlmodeller äro till stor del italiensare, men qvinnomodellerna deremot ofta fransyskor, om inte rent af parisiskor.

Jag betviflar att det gifves någon mera intelligent modell än parisiskan. Hon har icke idkat sitt yrke lång tid, förr än hon icke blott vet hvad det vill säga att intaga en pose, ty detta lär sig äfven italienskan, utan hon sätter sig äfven in i konstnärens uppfattning och hans sätt att begagna sig af sin modell. Ja, hon lär sig snart artistspråket, icke blott att tala det, utan att förstå det, och kan deltaga med hela sin själ i konstnärens bekymmer för hans verks lyckliga fullbordande och glädjer sig med honom åt framgången.

* * *

Ja, en gång hade jag en modell, som var mer artist än jag sjelf — en parisiska. När jag lät henne hvila, kom hon fram och bad få låna min penna för att visa mig, hur hon tyckte jag borde ha gjort. »Voyez-vous, il faut ajouter un peu à la tête — et moi, j'ai le corps plus élané — et le dessin des hanches plus serré — enfin — än det ena, än det andra, och jag följde min modells finger-

visningar, ty hon tyckte rätt och framför allt hon kände fullt artistiskt.

En dag fick jag se, att en annan artist träffat ut för något liknande. Jag såg nemligen under en af den store Felicien Rops' raderingar dessa ord:

»J'avais une fois un modèle qui était plus artiste que moi-même!»

Luthersk papism.

Med anledning af prestmötet i Vesterås den 29 juni—
1 juli 1836.

Yrkandet på individens obetingade underkastelse under det religiösa samfundet med den lära och kult, detta i sin historiska utveckling erhållit, utgör papismens väsende i motsats till protestantismen, som endast vill, att han skall underkasta sig den sanning, han på ett inre och andligt sätt — på den personliga lifserfarenhetens och öfvertygelsens väg — tillägnat sig. Har man fått syn på denna åtskilnad och behåller man den stadigt i sigte, kan man icke undgå att se, att det finnes mycken papism äfven inom den evangelisk-lutherska kyrkan och särskildt i Sverige, och att denna papism här och der antagit sådana dimensioner, att den nästan hotar att växa protestantismen öfver hufvudet. Vi behöfva icke söka långt för att finna exempel härpå. Här vilja vi särskildt fästa uppmärksamheten på det i denna sommar hållna prestmötet i Vesterås.

I sin på andra mötesdagen uppläste embetsberättelse om det kyrkliga tillståndet inom stiftet erinrade biskop Billing om, att tvåhundra år förflutit sedan Sverige fick sin kyrkolag, och anmärkte, att hvarje svenskt hjerta borde tacka Gud för denna lag i betraktande af den sant kristliga, på en gång barnliga och manliga tro, om hvilken den vitnade, och som satt sin pregel på alla dess paragrafer, samt att dess tvåhundraårsjubileum borde för de svenska församlingarna vara en maning att ransaka sig sjelfva och se till, om de ännu egde denna tro. Ja kyrkan, fortfor han, är nu densamma som då; hennes tro är densamma. Men visserligen skulle det sjuttonde århundradets kyrkliga styresmän, om de nu komme igen och finge se de förändringar, hvilka egt rum, häpna öfver de krafter inflytande, som släpptes lösa hundra år efter utgifvandet

af 1686 års kyrkolag. Den revolutionära anden, individualismens och subjektivismens ande, har på det kyrkliga området, så väl som på det politiska, anställt fruktansvärda härjningar.

Det torde — att börja med — ursäktas oss, om vi hvarken kunna dela biskop Billings beundran för den kristliga tro, som satt sin pregel på alla paragraferna i 1686 års kyrkolag, eller hans afsky för de revolutionära krafter, som omgestaltat mångt och mycket i de kyrkliga så väl som i de borgerliga förhållandena. Eller skola vi kanske söka nämnda på en gång »barnsliga och manliga tro» äfven i de paragrafer af ifrågavarande lag, hvilka stadgade, att alla, som i Sverige »bygga och bo», skulle bekänna sig till den »rena evangeliska läran»; att ingen annan gudstjenst skulle inom riket vara tillåten än den evangelisk lutherska; att de, som öfverginge till »främmande lära», skulle landsförvisas; att hädelse skulle straffas med lifvets förlust; att församlingsmedlemmarne skulle genom hotet med böter, fängelse och stockstraff tillhållas att gå i kyrkan på sön- och högtidsdagar; att det fortsatta underlåtet af nattvardens begående skulle medföra först det mindre och sedan det större bannet, hvilket sistnämnda — i likhet med affallet till »främmande lära» — medförde landsförvisning? Männe vi icke fastmera böra se ett stort och betydelsefullt framåtskridande i rättvisa och humanitet, i sant evangelisk och kristlig anda deruti, att dessa barbariska lagbestämmelser småningom — och detta till större delen i en tid, som icke är långt aflägsen från vår egen — upphäfts? Och männe vi icke för denna välgörande förändring hafva att tacka just den der så mycket förkättrade revolutionära andan med dess individualism och subjektivism? Om icke först den äldre pietismen väckt lif och framkallat rörelse inom den under ortodoxismens herravälde i dödssömn försänkta kyrkan; om icke sedermera upplysningstidehvarfvets fria tänkande och fria forskning rubbat sjelfva grundvalarne för den kyrkliga auktoritetstron; och om icke slutligen den stora franska revolutionen och de omgestaltningar, den öfverallt framkallade, småningom, ehuru ännu icke på långt när fullständigt, undanröjt de gamla tvångslagarne — männe icke då hela vår andliga kultur skulle ha blifvit ett stillastående träsk?

I det närvarande kyrkliga tillståndet, särskildt inom Vesterås stift, fann biskopen åtskilligt glädjande, men äfven åtskilligt att beklaga och ogilla. Karakteristiskt för den högkyrkliga riktning, han representerar, var så väl hans beröm

som hans klander äfvensom de botemedel, han rekommenderade för hvad han betraktade såsom brister i det kyrkliga lifvet.

Glädjande fann han det, att hela stiftets presterskap stod såsom en man samladt omkring den lutherska tron, att det, utan undantag, predikade bekännelsetroget, och att man ingestädes från någon af stiftets predikstolar fick höra en heller halfrationalistisk kristendomsförkunnelse. Men hvad skall man egentligen säga om detta beröm? Är den af ortodoxerna så högt prisade »bekännelsetroheten» verkligen någon förtjenst? Vi tro ej, att den frågan kan förnuftigtvis besvaras med »ja».

Hvad var egentligen ändamålet med den evangelisk-lutherska kyrkans symboliska böcker? Ingenting annat — enligt hvad de sjelfva förklara — än att vara ett vitnesbörd om, huru den tidens församlingslärare uppfattade kristendomens hufvudläror. Dessa symboliska böcker skulle — enligt sin egen utsago — icke hafva makt att döma i trossaker, icke anses bindande annat än för så vidt de öfverensstämde med den Heliga Skrift. Efter denna måttstock skulle de prövas, och denna pröfning skulle alltid på nytt stå öppen för enhver; annars skulle ju bestämmelsen om deras blott relativa giltighet ha varit betydelslös. Och klart är, att man vid pröfningen måste utgå från objektiva och allmängiltiga grunder för bibelns tolkning och icke från hvad bekännelseskriterierna lära, ty då skulle man vid jämförandet af dessas innehåll med skriften blott röra sig i en cirkel och det hela blifva endast och allena ett spegelfäktori.

Så uppfattades också saken i början inom den evangeliska kyrkan i Sverige. Detta framgår bland annat tydligt nog af en förordning från 1500-talet om prestmöten, der det säges, att vid sådana möten några punkter af kyrkans lära skulle diskuteras, på det man måtte utröna, om någonting deruti tarfvade ändring och rättelse. Men ej länge bibehöll sig denna frisinnaede uppfattning. Den stela, ofördragsamma ortodoxi, som snart blef enväldigt herskande inom den lutherska kyrkan i Tyskland, fick sedermera öfverhand äfven inom den svenska kyrkan. Här likasom der upprätthölls densamma genom den borgerliga lagens straffbestämmelser, genom alla afvikande meningars hänsynslösa undertryckande af den världsliga makten. Försök och sträfvanden till en fortsatt reformation, till en successiv ombildning efter en ny tids kraf af kyrkans lära och kult kunde visserligen ej uteblifva. Först pietismen och sedermera rationalismen eller, såsom den hos oss kallades, neologien

framträdde. Trots den reaktion, som följde på den stora revolutionen och som äfven sträckte sig till våra bygder, ha dessa rörelser fortsatts, har den förkättrade individualismen och subjektivismen gjort sig gällande ända till våra dagar såväl på den religiösa känslans som på tankens område — både som pietism och som rationalism. Men de friare riktningarna ha genom den af de konservativa intressena på det politiska området främjade och hägnade kyrkliga reaktionen allt mera trängts ut ur kyrkan och måst bryta sig egna vägar, medan den mera ortodoxa, »bekännelsestrognas» riktningen inom läseriet och den högkyrkligt prelatensiska, »nylutherska» riktningen delat sig emellan herraväldet inom statskyrkan, till hvilken fromma för den svenska evangeliska kyrkans lifskraftiga utveckling och inflytande på det religiösa lifvet och den allmänna odlingen skall framtiden snart nog visa!

En triumf för den kyrkliga reaktionen — och särskildt för den högkyrkliga riktningen — var antagandet af den nu gällande katekesen (vid 1878 års kyrkomöte). Biskop Billing prisade mycket denna vår kyrkas »bekännelsestrognas katekes». Han uttalade sig ogillande om den af en del prester inom stiftet antagna praxis att vid religionsundervisningen kateketisera fritt utan att hålla sig till läroboken. Han förehöll dessa prester vigten och värdet af att troget och noggrant följa kyrkans katekes. Han framhöll, att allmogens barn ha behof af att ha någonting fast och bestämdt att hålla sig till, samt att främmande lärors framgång till förfång för den lutherska bekännelsen till en väsentlig del beror på detta religionsundervisningens lösslitande från den fastställda läroboken. Inpreglandet alltifrån barndomen af en oföränderlig och öfverallt lika läronorm — detta synes vara den högkyrkliga ortodoxiens ideal i fråga om religionsundervisning, för hvilket hon utan betänkanande uppoffrar denna undervisnings egenskap att vara lefvande, en egenskap som endast kan finnas, der den undervisandes egen uppfattning af läroinnehållet och hans derpå grundade öfvertygelse få i någon mån göra sig gällande.

Embetsberättelsen var nästan från början till slut en enda, lång anklagelse mot separatismen, som biskopen nära nog tyckte vilja gifva skulden för allt ondt, som sker inom hans stift. Separatismen var nämligen — direkt eller indirekt — upphovet till en mängd lyten och vanarter, i hvilka upplösningen på det kyrkliga området yttrar sig. Synnerligen oblida voro hans omdömen om baptisterna och särskildt om baptist-

församlingen i Våmhus (den enda af staten erkända i Sverige), hvilken, såsom han anmärkte, nu i öfver trettio år fortsatt sitt rationalistiska förstörelsearbete, och i hvilken den af tidsandan gynnade falska liberalismen hade fritt spelrum.

I det föredrag, hvarmed biskop Billing inledde den första mötesdagens förhandlingar betecknade han separatismen såsom »en sammanhållning i egoistisk religiositet», och betonade, att i densamma en obeseegrad sjelfviskhet är förenad med ett religiöst intresse, hvarför den också slutligen måste leda till andlig förvildning och slutligen andlig förslappning. Hos separatisterna, sade han, finnes visserligen något af gudaktighet, men äfven mycken ogudaktighet; separatismen kännetecknas af andligt högmod; separatismen är synd.

I sin embetsberättelse anmärkte biskopen, att den okyrkliga separatismen i allmänhet och baptismen i synnerhet banar väg bland massorna för den teoretiska otron, för hvilken hos dem jordmånen redan är beredd, i det en ogudaktig tidningspress och en omfattande osedlighetslitteratur redan undangjort åtskilligt i denna riktning.

Om det att icke vilja låta sin sanningskänsla, sitt förnuft, sitt samvete klafbindas af människostadgar, som pocka på en gudomlig auktoritet, är högmod, egoism, synd och ogudaktighet — huru högmodige, egoistiske, syndige och ogudaktige voro icke då en Wiklef, en Huss, en Luther och andre reformatorer. Så bedömdes de ock af sin tids högkyrkomän. Men historien har jäfvat denna dom. Hon skall ock jäfva de domar, som — i Guds och Kristi namn — afkunnas af nutidens kyrkliga zeloter.

På tal om otron i vår tid omnämnde biskopen äfven »föreningen för religionsfrihet», hvilken han betecknade såsom en förening i hufvudstaden, som är till för att lära vårt folk att tvifla och förneka. Han erinrade om, att en af denna förenings »häftigaste medlemmar» (här syftar han tydligen på d:r N. O. Holst) gjort propaganda inom stiftet och skickat ut »oroväckande cirkulär». Hvad cirkuläret om fördelarne af statskyrkans afskaffande angår, anmärkte han, att det var särdeles underhålligt och att det också skickats till de minst omdömesmogne. Om så dagsklara sanningar som att »kyrkans skiljande från staten skall häfva den enskildes obestridliga rätt att, utan inskränkning eller påtryckning af lagstiftningen eller seden, inom eller utom den stora mångfalden af bestående religiösa åsigtter hysa och uttala den, till hvilken hans anlag

och utveckling fört honom»; att »kyrkans skiljande från staten skall befordra sanning och uppriktighet i stället för det genomgående hyckleri, som statskyrkan uppammar, och skydda den enskilde mot frestelsen att för världsliga fördelar eller af otillbörlig hänsyn för tomma sedvänjor eller för öfverordnades önskingar svika sin religiösa tro, hvilket ofta har till följd, att ärlig öfvertygelse äfven på andra områden uppgifves» m. m. — om så dagsklara sanningar, säga vi, endast kunna antagas af omogne ynglingar sådana som lärjungarne vid ett elementarläroverks högre klasser (det var tydligen på cirkulärets skickande till sådana biskopen syftade), men icke af mogne män, då måste det i allmänhet gå baklänges med mognandet. Att så verkligen ofta nog förhåller sig, sluta vi till af det faktum, att yrkandet på det individuella förnuftets och samvetets underordnande och kufvande under människostadgar godkännes och hyllas af så många gamle och förståndige män med och utan prestkrage, medan det med förakt tillbakavisas af de unge och »oförståndige».

Vi ha ingen rätt att betvifla ärligheten i biskop Billings öfvertygelse. Men hvad vi måste beklaga och ogilla är, att han i sin strid för densamma förirrar sig in på skandalens område. Eller hvad skall man säga om hans förklaring — utan ens en skynt af bevis — att inom baptistförsamlingen i Våmhus endast undantagsvis finnas några aktningstvårda personer och att en stor del af dess medlemmar äro drinkare, horkarlar, gudsförmädare m. m.? Till sådana ytterligheter kan en långt drifven religiös fanatism föra en af svenska kyrkans ledande män i slutet af nittonde århundradet.

Vi tro, att ett klart ljus skall falla på biskop Billings åsigter om de kyrkliga förhållandena och särskildt om separatismen och »ottron», om vi dermed sammanställa den af honom så högt prisade nya »bekännelsetrogn» katekesens lärosatser dels om bättringen, tron och rättfärdiggörelsen, dels om kyrkan och sakramenterna. Enligt den lindblomska katekesen, med dess frisinna reminiscenser från neologiens tidevarf, är bättring »hertats förändring, som visar sig uti ånger öfver synden och ett genom tron på Jesum verkadt allvarligt uppsåt till det goda». Enligt den nya katekesen åter, är bättring eller omvändelse det »att en människa i ånger och tro vänder sig från synden till Kristus». (Frågan 147). Enligt den lindblomska katekesen är tron »en så viss tillförsigt och hjertlig förtröstan till Gud om syndernas förlåtelse, lif och salighet

genom Kristus, att hon frälsar oss från synden och gifver hog och kraft till det goda». Enligt den nya består hon blott deri, »att vi med hjertats begär omfatta Kristus såsom vår Frälsare och på honom allena grunda vår förtröstan om syndernas förlåtelse, lif och salighet» (Fr. 146). Här har man sorgfälligt undanröjt det etiska element, som enligt den gamla katekesen låg redan uti de första andliga lifsrörelserna hos människan. Från tron har man tagit bort kärleken, som enligt den gamla katekesens definition redan ligger uti densamma till sitt frö. Rättfärdiggörelsen betonas i den nya katekesen uttryckligen såsom en domshandling af Gud. Människan framstår i omvändelseprocessen såsom rent passiv. »Framgången af nådens verk», heter det i nya katekesen, »beror deraf, att människan låter sig af den kallande nåden föras till rätt bruk af Guds ord samt i ödmjukhet och lydriad böjer sig under ordets tuktan». (Fr. 141). Först efter trons uppkomst hos människan inträder här något slags andlig sjelfverksamhet — ehuru visserligen en mycket begränsad. »Hon skall blifva vid Herrens ord, vaka, bedja och strida samt efter sin Frälsares anvisning bruka hans heliga nattvard». (Fr. 155). Från den delvis rationalistiska och humana uppfattningen i gamla katekesen finna vi här en återgång till den gamla ortodoxien med dess ofria och antihumana anda. Vi finna här icke något Gudsrike, som förverkligas hos människan och i menskligheten genom sanningens och kärlekens makt, utan endast en frälsningsanstalt. I öfverensstämmelse härmed uppfattas ock människans delaktiggörande af det nya lifvet i Gud såsom väsentligen förmedladt genom en yttre akt — dopet, genom hvilket vi »undfä nytt lif i Kristus». (Fr. 230). Det säges, att människan »genom tron återföres till det lif i Kristus, som hon i dopet undfick» (Fr. 151).

I nära samband härmed står nya katekesens lära om kyrkan. Om den i fråga om bättring, tro m. m. hufvudsakligen blott betecknar en återgång till den gamla lutherska ortodoxien, så är den deremot här ett godt stycke på väg till Rom. Den kastar nämligen öfverbord den af den gamla lutherska kyrkan fasthållna skilnaden mellan en synlig och en osynlig kyrka och identifierar »kristenheten på jorden» eller kyrkan i yttre mening med »de heligas samfund». (Fr. 158). Detta samfund »finnes allestädes, der Guds ord rent och klart predikas och de heliga sakramenten efter Kristi ord och instiftelse utdelas» (Fr. 159) — hvilket i den gamla katekesen blott sades om

den synliga kyrkan. Derför lyder också redan på den första frågan i nya katekesen: »hvarför kallas du kristen?» svaret sålunda: »Jag kallas kristen, emedan jag genom dopet är upptagen i Jesu Kristi församling och med församlingen tror och bekänner honom vara min frälsare och saliggörare». Det att vara döpt och att hafva en tro öfverensstämmande med församlingens blir sålunda de väsentliga kännetecknen på att man är kristen och att man tillhör det här med den utvärtes, synliga kyrkan sammanfallande »de heligas samfund.» Sant är, att »endast de menniskor äro hennes rätte medlemmar, som äro helgade i en rätt tro». (Fr. 158). Men utanför kyrkan i yttre mening med hennes kännetecken af en korrekt, renlärig predikan af ordet och en korrekt förvaltning af sakramenten — »enligt Kristi ord och instiftelse» — kan ingen höra dit. Att det gifves kristna samfund, som hvarken hafva dop eller nattvard men som icke dess mindre utmärka sig genom lefvande kristendom, genom en tro bevisad i kärlek — t. ex. qvåkarnes — dertill tages här ingen hänsyn. Det mildrande och utvidgande tillägget i den gamla katekesens förklaring öfver hvar den rätta kyrkan finnes — »ja, allestädes der Kristi namn i en rätt tro åkalladt varder» — hvarigenom i sjelfva verket erkännes möjligheten af att vara en sann kristen hvarhelst de subjektiva förutsättningarna därför förefinnas, äfven der de objektiva förutsättningarna för en sann kyrka, »Guds ords rena och klara predikande» och »sakramentens förvaltning enligt Kristi ord och instiftelse» saknas — detta tillägg är utelemnadt i den nya katekesen, enligt hvilken alla, som icke höra till de döptes kyrka och icke hafva församlingens tro, äro okristne och hedningar. I samma anda säges, att det är genom »det af Kristus instiftade predikoembetet» som ordet *skall* predikas och sakramenten utdelas i församlingen, hvarigenom lekmannaverksamheten rent af uteslutes.

Dessa läror om dopets magiska verkningar, om kyrkan såsom de döptes samfund — med upphäfvande af åtskilnaden mellan den synliga och den osynliga kyrkan — och om det kyrkliga embetet såsom ett nådemedelsembete formulerades först af ett reaktionärt prestparti inom den tyska lutherska kyrkan — genom män, sådana som Kliefoth, Münchmeyer m. fl. och gjorde sig i allt vidsträcktare kretsar gällande under den tid af politisk reaktion som följde på de revolutionära rörelserna år 1848 och i omedelbart samband med denna reaktion. Äfven i vårt land är det i nära sammanhang och troget förbund

med den politiska reaktionen som dessa läror steg för steg vunnit insteg och blifvit rådande inom den officiella kyrkan. Teologer af denna s. k. nylutherska skola, som hos oss från början hade sin hufvudhärd vid universitetet i Lund, ha efterhand intagit den ena biskopsstolen efter den andra. Då kyrkomötesinstitutionen kommit till stånd, vann episkopatet, redan genom det sätt hvarpå kyrkomötet är sammansatt, der ett betydande inflytande. Efter åtskilliga smärre förändringar — reaktionära ändringar i kyrkohandboken m. m. — vann den högkyrkliga riktningen slutligen en afgörande seger genom den nya katekesens antagande. I denna har den lutherska hyperortodoxien fått ett officiellt kyrkligt erkännande och ett lagstadgad inflytande på den kyrkliga religionsundervisningen. Men huru mycket kyrkans ledande män än må tala om den nya lärobokens »bekännelsetrohet» har denna blifvit allvarsamt bestridd. Naturligt nog! Den har, som vi sett, gått ett betydligt stycke längre tillbaka till katolsk auktoritetstro än den gamla lutherska ortodoxien.

Den lutherska papismen är emellertid vanmäktig att motstå den till frigörelse från all kyrklig auktoritetstro sträfvande tidsandan, och den känner, instinktadt, denna sin vanmakt. Häraf dess otålighet och vrede gentemot vår tids separatism och rationalism — en otålighet och vrede, som fått ett klassiskt uttryck i biskop Billings föredrag och embetsberättelse. Den anar nog sjelf — denna papism — att dess tid är kort, att dess dagar äro räknade. Den skall — derom kan man numera knappast tvifla — draga kyrkan med sig i sitt fall. Det var en tid, då många ädle och store andar ännu trodde på och med längtan och hopp motsågo en genomgripande reform af den evangeliska kyrkan. Den tiden är förbi. Från framåtskridandets längst framskjutna förposter ljuder redan det ödesdigra ropet: »det är för sent!» Man börjar allt mera känna och inse, att den officiella kyrkans tillintetgörande är ett nödvändigt vilkor för utvecklingen af ett religiöst lif motsvarande den nya tidens kraf och för undanröjdandet af all den sociala lögn, som nu under hennes hägn frodas.

A. F. Åkerberg.

Kan sparsamhet rädda den stora massan?*

Af

Atterdag Wermelin.

Det var någonstades i Norge en man, som skulle rädda arbetarne ur deras betryck. Han satte sig ned och skref ett upp-rop, som han sedan lät trycka och i tusentals exemplar utdela bland den arbetande befolkningen. Se här en profbit ur aktstycket, hvars titel är: »Arbetare, vill du blifva oberoende?»

»Om du det vill, så kom i hog, att det finnes endast ett — ett villkor för att lyckas. Och det villkoret är: *förbruka aldrig hela din inkomst*. Spar därför hvarje dag och lägg af 5 eller 10 öre. När det sparade växt till 1 krona, så sätt genast in det på sparbanken.»

Efter att på ett åtminstone för honom sjelf tillfyllestgörande sätt ha bevisat, att en arbetare, som förtjenar 2 kr. om dagen, bör kunna lägga af 10 öre af sin dagspenning, fortsätter räddaren:

»Du kan alltså hvarje dag lägga af 10 öre af de 2 kronorna. Men, säger du, detta blir dock ingen summa som det är något värdt med. Jo, månaden har 30 dagar, 10 öre om dagen är alltså 3 kr. i månaden, d. v. s. 36 kr. om året eller på 10 år 360 kr. Sätter man nu efter hand in beloppen i sparbanken, så stiger summan med räntor till mer än 400 kr., och håller man på 10 år till, så får man 1,057 kr 84 öre.»

På detta sätt går mannen på i ullstrumporna och ad-derar. Hvad som till en början kan sägas om detta sätt att lösa arbetarfrågan är, att det är åtminstone ledigt och nonchalant. Hela problemet inskränker sig till att summera ett antal imaginära tioöringar. När det är gjort, ser denne ekonom i ett nu med fjärrskådande blick hvarje arbetare förvandlad till kapitalist.

* Se slutet af denna artikel. Red.

Det finnes endast en sak att invända häremot; den, att arbetarekapitalisterna i verkligheten bli lika imaginära som hela räkneexemplet. För inbillningen figurera de visserligen så feta och trinda som prostgubbar på landet, men tar man och känner dem riktigt på pulsen, skall man få se, att de samtliga reducera sig till en simpel dalkarl.

Emellertid lyckades det att slå den masen i en hel del godt folk af det mindre djupsinniga slaget. Tidningsredaktionerna från Ystad till Haparanda slöko honom okokt. Norrmannens kapitalbildande tioöringar ha gått igen i den svenska pressen så länge och så envist, att man väl kunnat bli led vid dem, utan att därför behöfva vara norskätare. De hålla för öfrigt — efter hvad jag tror — ännu på att spöka här och der i landsändarna.

Det är naturligt i vår af partier upprörda tid, att hvarje tanke- och föreställningsriktning (exempel af det senare slaget: religionerna) har sin metod, hvarmed den vill lösa samhällsspörsmålen. De belgiske klerikale läsa messor öfver hungersnöden i Charleroi, och »Pro Fide» puffar i fromma seanser under utgjutelse af hofpredikantisk svada för lutherdomen.

Näst religionen är intet salighetspatent så utpuffadt som sparsamheten. Både de reaktionäre och de liberale ha denna universalmedicin för ett sjukt samhälle. Endast socialisterna rycka hånligt på skuldrorna åt denna hemmagjorda kur, i hvilken de se ett nytt bevis på sina motståndares oförmåga att betrakta de ekonomiska förhållandena från en allmän, samhällelig synpunkt i stället för en inskränkt och individuel.

Spara! — Det är som man ser ett godt råd, en gåfva af det slag, som icke innefattar något offer för gifvaren. Redan detta gör den misstänkt. En sådan skänk kan komma från en jesuit, som gör geschäft i falskhet och ler i smyg öfver att han blir trodd, öfver att massan ej märkte det ihålliga ljudet i hans röst. Denna lösen kan accepteras af den rike juden, som vill sitta i ro vid den egyptiska köttgrytan och som, om han det får, ej har en tanke för Israels nöd. Lojheten, som gerna vill ha lugnt samvete i afseende på all nöd i verlden, all denna nöd, som den ej vill röra ett finger för att afhjälpa, kunde aldrig få mottaga ett trösterikare ord än detta: »Spara, proletär! Dina lidanden bero på dig sjelf; du kunde ha sparat.»

Sparsamhetsrådet är bland dem, som det är afsedt att hjälpa, i allmänhet ytterst impopulärt. Och det är föga att undra öfver: man får erkänna, att det ligger en egendomligt älsklig filantropi i detta, att råda dem, som komma och klaga öfver sina umbäranden, att hjälpa sig genom att umbära ännu mer. Det slag af människor, som, att döma af det bifall de erhålla på folkmöten, mest uttrycka den stora massans önskningsar, och hvilka man vanligen med en anstrykning af förakt benämner agitatorer, svara som oftast på talet om sparsamhet med en fråga: hur skall arbetaren kunna spara med den svältlön han erhåller? Utan att på minsta vis förringa styrkan af detta argument, vill jag dock uttrycka den mening, att »agitatorerna» skulle kunna svara på ett sätt, som för deras motståndare vore betydligt mera dräpande än detta. Anhängarne af sparsamhetsteorien kunna för att styrka sitt påstående hänvisa på åtskilliga exempel af, att en person från att tillhöra de egendomslöses klass genom omtanke och sträng ekonomi bragt sig upp i de egandes. Alla dessa exempel försvaga uppenbarligen styrkan af det bevis, som hemtas från talet om arbetarens svältlön. Detta tal är sålunda, ehuru sant i och för sig, icke tillfyllestgörande.

Antag att vid ett skeppsbrott hundra människor kämpa för sitt lif i vågorna, och att en enda plankan flyter omkring bland dem. Om en af de skeppsbrutne lyckas svinga sig upp på plankan, så blir han räddad; men om alla haka sig fast vid den, så går den till botten med dem alla. Det förhåller sig på samma sätt med sparsamheten. Den enskilde kan af sin förtjenst afsätta en del för framtiden och på detta sätt skaffa sig en samlad skatt, som kan ingå i produktionsprocessen och förvandlas till kapital, d. v. s. tid efter annan utan att minskas lemna en afkastning, ett *mervärde*. Men detta är allt under förutsättning, att han genom dess innehafvande befinner sig i en undantagsställning. Kapitalet är ett privilegium, och ett sådant kan icke åtnjutas af alla. Ett samhälle, der alla ega ett kapital, är en motsägelse. Tänkbart vore blott ett samhälle, der alla egde en samlad skatt d. v. s. en fond, som i afseende på årlig afkastning vore precis lika litet gifvande som det guld armenier nedgräfvit i innersta hörnet af sin koja. Denna fond blefve sålunda för egaren icke en produktionsfond, utan en konsumtionsfond, hvilken vore stadd i försvinnande från första ögonblick egaren använde en del af den för sina

behof eller med andra ord: från första ögonblick han ville börja njuta lönen för sin afhållsamhet under den föregående tiden.

Om *en* arbetare af sin lön hvarje vecka satte in en krona på sparbanken, så finge han efter åtskilliga år ett kapital af t. ex. 10,000 kr., hvilket gäfvde antag 500 kr. i ränta. Men om alla arbetare d. v. s. massan af folket samtidigt hade gjort lika stora insatser, männe alla dessa kapital — låt vara att de stigit till 10,000 kr. — äfven då skulle gifva ett årligt utbyte af 500 kr. Den som tror detta måste stanna inför ett stort frågetecken, på hvilket intet svar gifves: när alla åtnjuta ränta, hvem är det då, som betalar den? Eller med andra ord: räntan är till sin natur en inkomst utan arbete; då alla åtnjuta inkomster utan arbete, hvilkens arbete är det då, som gifver upphof åt dessa inkomster?

För att flytta frågan ur det skenbaras verld in i det reellas: penningen är blott de ekonomiska förhållandenas fenomen, deras överkliga återspeglung. De inkomster, som i denna fenomenverld åtnjutas utan arbete, måste i den verkliga verlden motsvaras af produkter, som frambragts eller tillagnats utan arbete. Att dylika merprodukter kunde skapas åt hvar och en utan arbete är en naturlig omöjlighet. Det kan endast tänkas under förutsättningen af ett samhällsskick, en verld, der naturen sjelf med alla dess krafter är så pressad i människans tjänst, att den utgör likasom en enda avtomatisk maskin, en mekanism, som utan människans åtgörande lyder hennes vilja samt producerar allt hvad hon behöfver. Denna tanke innebär ingenting mindre än att hungern sjelf skulle producera föda, kölden sjelf kläder o. s. v., medan alla händerna lågo i kors och dásade af i sysslolöshet — såsom kapitalister kunna få göra. Samtliga människohänderna kunde få vara räntetagare, endast under förutsättning, att de i naturkrafterna hade ett arbetande och trälände proletariat, hvilket de fingo skinna på samma sätt som räntetagare nu skinna det lefvande, *personliga* proletariatet.

Men tyvärr lefva vi ej i en dylik trolldomsverld, och sparsamhetsifranne kunna ej skapa oss en sådan. Dertill äro deras förtjenster af en alltför negativ art.

Men så länge de ej hafva skapat oss en dylik verld, blir räntan till sin natur ej blott en inkomst *utan* arbete,

utan ock en rättslig titel till erhållande af en andel i *andras* arbete. Det är då klart, att individernas sträfvanden att förvärfva sig dylika rättsanspråk på hvarandra — hvilket just var meningen, när de togo sig för att spara ihop till ett kapital — måste — om de lyckas lika för alla — fullkomligt neutralisera hvarandra. Om Ni står midt i en folkhop, kan det visserligen lyckas Er att höja Er upp på de öfriges axlar, så att Ni kommer ett par fot från marken; men om det uppstode en allmän sträfvän i hopen att höja sig upp på hvarandras axlar, skulle väl hela massan derigenom kunna lyfta sig en enda tum från marken? Svaras det nej härpå, skall man icke sedan komma och predika för folket, att alla och en hvar kunna genom sparsamhet skaffa sig ett kapital. Att tala till den stora massan om sparsamhet såsom kapitalbildande är ett hån. Sparsamheten kan i detta syfte blott tjena ett fåtal kapitalistfrön, ty den liknar ett handtverk, som kan drivas med fördel endast så länge konkurrensen inom det samma ej blir för stor.

Jag talade nyss om ett samhällsskick, der hvar och en egde en samlad skatt, en konsumtionsfond, hvilken visserligen ej kunde i likhet med ett kapital förvärda sig, men som dock vore något att ösa ur. »Förvärda» låter främmande på vårt svenska språk, men det kommer sig blott deraf, att vi ännu ej ega någon nationalekonomi (endast professorer deri). Betydelsen af ordet är mycket enkel: att kapitalet »förvärdar sig» uttrycker blott, att det eger förmågan att utan att uttömmas tid efter annan lemna en reventy, såsom ränta, kapitalvinst o. dyl. Kapitalet liknar en brunn, ur hvilken man kan ösa ideligen utan att den sinar.

Om sparsamhetsifranne åtminstone kunde åstadkomma ett samhälle, der hvar och en egde en konsumtionsfond! Detta *borde* de kunna, ty de äro ju i besittning af en så probat metod till »ackumulation».

Och i sjelfva verket, de kunna det. Om sparsamhetsifranne lyckades genomdrifva tillämpningen af sina teorier, skulle vi få ett dylikt samhälle; men tyvärr! — resultatet blefve ändå inte mycket att hurra för. Detta samhälle, der hvar och en egde en samlad »skatt», borde vara rikt som ett Golkonda, och likväl skulle folk *dö af svält* der, dö som flugor lika ohjelpligt, som om de ej hade något annat än ädelstenar att tugga på.

Sparsamhet innebär minskning i konsumtion, minskad efterfrågan på förnödenheter. Den minskade efterfrågan tvingar till inskränkning i produktionen. Om Ni köper *en* rock om året i st. f. två, så har Ni inbesparat kostnaden för *en* rock, och detta enstaka fall betydde intet för produktionen. Men om alla slete på *en* rock hela året, så vore det endast möjligt att med vanlig profit producera hälften så många rockar som i fall massan af folket köpte två nya rockar om året.

Förloppet af det sparsamhetsexperiment, hela folket företagit sig, skulle, närmare eftersedt, bli följande: en massa penningar, som nu användas till konsumtion, skulle strömma in till bankerna. Härifrån blefve de naturligtvis utlånade igen, hvilket ginge bra till en tid; men så komme ett bakslag, det är ej svårt att säga hvarifrån: den minskade konsumtionen hade tvungit till inskränkning i produktion. Den minskade produktionen hade mindre behof af bankernas förskott. Penningarne skulle få ligga orörda. Och tror man, att de skulle yngla af sig sjelfva, medan de låge der, i bankens kassahvalf? De kunde för öfrigt gerna få göra det: om hvarje silfverkrona födde en 10-krona af guld, hvarje 10-krona en hundralapp, blefve väl depositärerna därför rikare? — Den som tror det besitter på pricken samma ekonomiska vishet som den qvinna i Oskarshamn, hvilken anlade mordbrand och tyckte, att det gjorde ingenting, »ty det fans så mycket penningar i brandstodsbolaget».

Ser man en smula djupare, förstår man, att då bankerna ej kunde få sina kapital utlånade för att understödja någon produktiv rörelse, kunde de faktiskt *ej* göra dem fruktbarande, hur ifrigt de än bedrefve myntnings- och sedeltryckningsverksamheterna. Under dessa förhållanden skulle svårigheten att få kapital placerade ha till följd, att räntan vore stadd i ett ohjelpigt sjunkande, för hvilket ingen annan gräns finnes än 0. Det behöfves ej mycket skarpsinne för att inse, att detta endast vore en omklädnad för det förhållande, att hela produktionen befunne sig i lägervall, att arbetet vore förlamad, att ingen profit gjordes. Penningen är det ekonomiska tillståndets gyllene omklädnad. Utfällningarna i penningmarknaden, räntan, äro dess termometer. Om Ni, då denna närmade sig fryspunkten, nollpunkten, lyfte på den gyllene drägten, skulle Ni

derunder finna en kropp i stelkramp, sammandragen af köld, stillastående, död.

En kris! — Ja, det skulle vara en kris, mot hvilken den nuvarande vore en barnlek, ett betryck på näringslivet alla områden, som vore förfärligt. Köpmannen finge ingenting sälja, följaktligen måste han minska sina omkostnader, hyra mindre lokal, afskeda sina biträden o. s. v., men det stannade ej dervid: han måste också minska sina requisioner, och nu ginge bakslaget vidare till fabrikanten. Denne mottoge inga order, följaktligen måste han minska sin drift, afskeda sina arbetare. Och desse, hvilka som bäst gingo på och sparade och sparade, hade snart ingenting att lefva af. Härmed hade stoppsignalen med en stöt för hvarje länk, liksom när ett jernvägståg bromsas, genomgått de ekonomiska utbytenas hela ringked samt återkommit till utgångspunkten. Eländet vore komplett. Arbetarne, som, i enlighet med hvad »räddaren» bevisat för dem i uppropet, trott, att det inte fans en dag, då de ej kunde lägga af 10 öre, fingo snart se, att det kunde komma en sådan dag, om icke förr, så när de ej längre förtjenade 10 öre. Och då återstod det dem ingenting annat än att återta ut sina depositioner och börja konsumera igen (sluta upp med sparandet!) för att åter få produktionen i gång.

När den ekonomiska termometern, räntan, närmade sig nollpunkten, då vore sparsamhetsifarnes Golkonda i antågande. Hvar och en egde en bankdeposition eller ett belopp på ett eller annat sätt investeradt; men det hade förlorat karakteren af ett sig förvärdande kapital samt vore stelnadt till en skatt, en glänsande rubin, kall, liflös, utan must som den. Det drömda Golkonda egde ej karakteren af yppig, öfverflödande rikedom utan af ett absolut utsnande af *alla* hjälpkällor.

Dit hade sparsamhetstaktiken fört folket, dit denna ofelbara »ackumulation» af oerhörda förråd. En präktig illustration till den gängse föreställningen om sparsamhetens produktivitet, dess förmåga att alstra ett mervärde, ränta, som ju endast är en »billig sparsamhetspremie». Här hade sparsamheten i stället förstört mervärdet.

I ifvern att lägga sedel till sedel, att packa ihop dem i tjocka bundtar hade man tvingat arbetet att stå still. De gröna papperslapparnes fria och raska cirkulation var häfstängen för produktionen, och när man läste in den häf-

stången i ett dyrkfrött hvalf, hade hela mekanismen rullat tillbaka som en sten. Det är sant, man hade fått högar af guld, hela hästlass papper, man hade »ackumulerat», men den naturliga rikedom hade undandragit sig den ackumulationen. En full mjölbunge får man genom att mala och tröska, icke genom att sluta upp att göra det. Den naturliga rikedomens lif är arbete. Menniskan lefver ur hand i mun, lefver af sitt arbete. Hon skall icke försöka göra det af sparsamhet.

Sparsamheten, som hämmar arbetet, produktionen, är därför i och för sig fördärfelig för den naturliga rikedom. Om man icke desto mindre antog, att under det sparsamhetsfebern grasserade, den naturliga rikedomens ackumulation skulle hålla jämna steg med penningarnes hopning i depoterna, så tillkomme ändock en ny omständighet, som gjorde sparsamhetens frukter om intet. Rikedom i natura är ej så beskaffad som en femkrona, hvilken har ett på samhälleligt aftal beroende värde och således gäller lika mycket ny eller gammal. Rikedom af det förra slaget frättes i hvarje ögonblick af tidens tand. Ville man genom sparsamhet ackumulera den, i stället för att skapa den ny genom arbete, så vore man tvungen vidtaga så storartade anstalter för konservering, att kostnaden därför med säkerhet slöke allt hvad man sparat in. Sparsamhetsiffraren stöter sålunda med sina teorier på den ena omöjlighetens mur efter den andra. Man kan gerna vara efterlåten mot honom i diskussionen och säga; »der var du visserligen fast, men låt oss blunda för det och ponera, att det står dig fritt marschera vidare». Han kommer ändå icke mer än två steg, förr än han åter stöter på muren.

Nu är det visserligen sant, att ett sådant sparsamhetsexperiment som det här ofvan antagna aldrig förekommit och aldrig heller *skall* förekomma i historien. Ett folk, som i ett plötsligt raptus finge den sanna gnidaredemonen i sig, skulle ofelbart strypa hela sin industri. Att antaga, det ett folk verkligen kunde begå ett slikt sjelfmord, vore onödigt, så framt det ej funnes sparsamhetsiffrare, hvilka man för en gång måste ta på ordet för att visa dem, hur absurdt de resonnera.

Sparsamhetsiffrarne — ordet är för långt, deras rigorösa åskådning gör det lämpligt att döpa om dem till spartaner — spartanerna kunna vara lugna för, att deras teorier aldrig

komma att blifva tillämpade, så att de få tillfälle utöfva sina förstörande verkningar. För det första äro icke alla människor spartaner, ty det fins några, som äro atenare också. Och desse tycka icke om den svarta soppan, utan älska ett lust och gladt och skönt lif.

För det andra omöjliggör en allmän sparsamhet eller snarare ett allmänt hopsparande sig sjelft, så snart det börjar praktiseras, och det så fort, att det ej hinner åstadkomma en verklig stockning i produktionen. Det finnes någonting, som benämnts »arbetslönernas järnlag», och som innebär, att arbetets lön aldrig kan under någon längre tid vare sig stiga högt öfver eller sjunka lågt under den af kapitalet köpta arbetskraftens värde eller dess produktionskostnad. Om nu detta är att tala som kättaren Marx, så innebär det likväl i sak precis det samma som sagts äfven af de rättrogne kyrkofäderna t. ex. J. S. Mill. Summan är, att arbetslönerna i en gifven tid i ett gifvet land motsvara nätt och jämt hvad som *der* anses vara oundgängligen nödvändigt för lifvets uppehälle. Om den stora massan af vårt folk i ett nu angrepes af sparsamhetsrabies, så att med nuvarande löneförhållanden hvar och en droge undan en del af sina inkomster från konsumtionen, så innebure detta, att den stora massan godkänt att låta sina behof mätas efter en lägre måttstock. I och med detsamma skulle lönernas aldrig slumrande järnlag komma i verksamhet. Hur lågt massan än lyckades nedbringa gränstrecket för de oundgängligaste lefnadsbehofven, skulle arbetslönernas streck vara i ett oafbrutet sjunkande, till dess de båda sammanföle. Detta skulle påskyndas af den genom minskad konsumtion orsakade minskning i produktion. Den minskade produktionen kunde ej sysselsätta så många armar som förut. En arbetslös överbefolkning skulle uppstå, hvilken genom olidlig konkurrens skulle sänka lönerna. Arbetslönernas sjunkande skulle fortfara, så länge det allmänna sparandet fortfor. När det sistnämnda vore omöjliggjordt, skulle de senare bli stationära. Att bringa upp dem igen till deras förra nivå skulle ha sig mindre lätt än det var att sänka dem. Den stora massan, som tagit sig för att spara för att förbättra sin ställning, hade sålunda endast lyckats förbättra den *nedåt*, och det på ett sätt, så det nog blefve rikt tillfälle för framtiden till utöfvande af spartanska dygder.

Arbetslönernas järnlag verkar i kapitalsamlingens tjänst *emot* kapitalspridningen. Om sparsamheten verkligen kunde åstadkomma hvad man väntar af den, så att man finge bevittna uppkomsten af en massa småkapital hos alla de sparsamme arbetare, som slöto sig i krets kring ett kapitalcentrum, så skulle detta te sig som en tendens hos kapitalets beståndsdelar att sträfva utåt mot periferien. Men man har aldrig upptäckt en tillstymmelse till en sådan tendens. Tvärtom besitter kapitalet — likasom jorden — attraktionsförmåga, i följd hvaraf atomerna sträfva att samla sig i en kompakt massa kring medelpunkten medan lagret vid periferien förtunnas. Det är detta, som gör det så ofantligt »tunt» med arbetarnes löner. Kapitalet suger ohjelpigt i sig all deras förtjenst, till dess intet återstår mer än nätt och jemt hvad de måste ha att sticka i munnen.

Att tro på de gagneliga följderna af allmän sparsamhet är att tro på kapitaldiffusionen och förneka kapitalkoncentrationen d. v. s. förneka alla erfarenhetens rön, alla af vetenskapen konstaterade fakta.

Då man vill rädda den stora massan genom att ge den det ofantligt filantropiska sparsambetsrådet, så är det klart, att man måste mena *allmän* sparsamhet. De lyckliga följderna af *partiel* sparsamhet vill ingen förneka, men det måste betonas, att följderna öck blifva partiella. Vid sådant förhållande har man ej rätt att tala om sparsamhet som en dygd, hvilken för hvar och en som öfvar den har sin nödvändiga belöning på samma sätt som ett sundt könslif i deraf härflytande helsa har sin nödvändiga belöning. På sin höjd har man rätt att för den enskilde framhålla sparsamheten som en egoistisk klokhetsåtgärd, hvarigenom han kan höja sig öfver sin omgifning. Det kan icke förnekas, att sparsamhetens dygd för detta betraktelsesätt förlorar en smula af sina kläders hvithet.

Det har funnits en tid, då sparsamheten var en dygd att rekommendera för en och hvar: det var då industrien var öfvervägande huslig, då familjen sjelf producerade alla förnödenheter, som svarade mot dess behof. Det var en klok husmoder, som bestämde, att af det lilla parti talgljus, som stöptes åt gången, 20 à 30 stycken, fick endast ett eller ett halft ljus brännas om dagen. En verklig vinst uppkom för familjen, derigenom att det lilla förrådet räckte tre eller fyra gånger så länge som det skulle gjort, ifall

ingen husmoderlig omsorg vakat öfver dess konsumtion. Men räkna ut den vinst som skulle uppkomma, ifall vårt folk blefve så sparsamt vid användandet af stearinljus, att Liljeholmens fabrik tvangs att stå halfva året! Det är ett slags klokhetsregler, som gälla för en inom sig sluten familj i ett primitivt samhälle med ett primitivt produktionssätt, samt en *annat* slags, som gälla för ett modernt samhälle med kapitalistiskt produktionssätt, med storindustri.

Det evinnerliga talet om sparsamhet är blott ett nytt bevis på, huru långsamt ett ursprungligt föreställningssätt, som en gång egt grund i verkligheten, viker för ett nytt, baserad på helt och hållet ändrade betingelser. Ännu händer det understundom på landet, att en ko i ladugården får det s. k. »villarpaskottet», men det är blott, emedan det ännu sitter så mycken stenåldersintelligens kvar i folket. Likaså fortlevver ännu bruket att gå till nattvarden, oakadt det hvilar på ett åskådningssätt, som tillhör medeltiden.

Talet om sparsamhet, som är de liberales A och O, emedan det harmonierar så förträffligt med deras föreställning, att hvar och en är sin egen lyckas smed, detta tal beror på en sorts stenåldersintelligens hos de liberale. Det är i sjelfva verket den liberala stenålderns sista trumf, inte underligt då att det är så svårt trumfa ut det.

Gent emot flintans vishet stå nu socialisterna som det moderna vetandets lärare. Och desse, den nya tidens äkta söner, brännmärka sparsamhetsflosklerna, som en huskur, hvilken kunde vara god nog endast för de enkla förhållanden, då läkekonsten ännu låg i knät på äldsta käringen i familjen. I vår tid förlora huskurerna allt mer sin prestige samt hemfalla räddningslöst under endera af rubrikerna: *vidskepelse* och *qvacksalveri*.

I ett samhälle med storproduktion är det inte längre fråga om, att man ej mäktar producera så mycket, att det ej räcker till för det befintliga behovet; det gäller i ett sådant samhälle endast att laga så, att behovet kan bli *effektivt* d. v. s. är förenadt med köpförmåga.

En sådan olycka som hungersnöd, orsakad af missväxt, kan drabba Kina men aldrig England. England kan på fjorton da'r ackumulera så mycket spanmål, som det kan konsumera på ett år. Hvad som däremot kan inträffa i England är *kriser*, en sjukdomsart, som är specifik för det moderna, kapitalistiska samhället. En kris är det onatur-

ligaste, som finnes, ty den är hunger midt i öfverflödet, Tantali qual förverkligade. Förrådshusen stå fulla men omgifna af en svältande befolkning. Behovvet är skriande, men det är ej förenadt med köpförmåga. Konsumtionen är nedbragt till ett minimum. Det är hårda tider, heter det. Samhället är som till hälften strypt och vändas under greppet af de hårda tidernas järnhand kring dess strupe.

Det alldeles egendomliga för kriserna är deras förmåga att förstöra värden. Antag att en person eger ett stort järnbruk men ej kan få sälja något järn. Han borde ju vara en rik man, och dock befinner han sig i det största betryck. Antag en annan bruksegare i mindre, låt oss säga, blott $\frac{1}{10}$ så stor skala. Han lyckas avsluta ett fördelaktigt leveranskontrakt och befinner sig i en ypperlig ställning. Den förre eger produkter, som om man ser efter brukningsvärdet borde gälla 10 gånger mer än den andres, men olyckan är, att de ej kunna realiseras som bytesvärde, ej genomgå utbytets dop, gulddopet. Allt det arbete, som nedlagts på deras produktion, är därför gagnlöst. Värdet är förstördt. Rikedomer slopad, totalt tillintetgjord.

På det sättet verkar en kris. Se på detta fullproppade magasin! Man tycker, att det borde representera en hel förmögenhet, och likväl är det kanske endast det ihåliga höljet för en förmögenhet, som just nu håller på att spolieras i grund, spolieras så djupt t. o. m., att det blir ett stort gapande svalg, der den stått, ett svalg, i hvilket andra förmögenheter instörta. Krisen består just deri, att den sammandrager utbytningens förmågan, försvårar tillträdet till det allt förlossande dopet i guld. Den liknar en indigestionssjukdom, som gör att samhällsmagen i st. f. att smälta kastar upp de näringsämnen, som tillföras den, medan samtidigt alla lemmanne förtvina af brist på föda.

De massor af värden, som krisen förstör, äro säkert lika oerhörda som oberäkneliga. Krisens innersta väsen är ingenting annat än bristande konsumtionsförmåga. Frågar man, hvarutaf denna kommer sig, så ligger svaret nära till hands: *af den fria konkurrensen, som stiftar arbetslösnernas järnlag.* Det är denna som nedsätter den stora massans konsumtionsförmåga till ett minimum.

Så länge människorna samtycka att under den fria konkurrensens spira dras och slitats om sin välfärd som vettvillingar i stället för att med gemensamma krafter bereda

den, så länge fins det hvarken fram- eller återgång ur eländet. Det är och förblir en evig kastning mellan krisernas ebb och flod.

Då krisen förstör värden, gör den intet annat än slopar en massa verkställt arbete. Det egentliga slöseriet i vårt samhälle är slöseriet med arbete, orsakadt genom det oreglerade planlösa produktionssättet. Om människorna icke längre underkastade sig att vara lekbollar för blindt verkande naturkrafter, konjunkturernas ostadiga kastvindar, utan toge hela produktionsprocessen i sin hand och reglerade den förnuftigt, det vore den sanna, räddande sparsamheten.

Att reglera produktionen förnuftigt vill säga att inrätta den efter det beräknade *konsumtionsbehovet*. Hvad som nu reglerar produktionen är icke folkets konsumtionsbehov, utan *kapitalets förvärdningsbehov*.

»Kapitalets förvärdningsbehov» är en term, som låter främmande, men den är i alla fall lätt att begripa. Då en kapitalist sitter med 30,000 kr. i hand, vill han icke lägga ned dem i sitt schatull och sedan dag för dag ta ut en tia att använda för sin konsumtion, till dess allt är slut, utan han vill på ett eller annat sätt placera kapitalet, så att det ger honom vissa procent — utan att dock minskas till sitt belopp. *Kapitalet vill frambringa ett mervärde*. Detta är kapitalets förvärdningsbehov.

När nu förvärdningsbehovet grasserar riktigt oroligt i kapitalistens hug, går han omkring som en viss potentat, sökande, hvad han uppsluka må. Och så fort det på något håll öppnar sig en ljusning, en utsigt »etwas zu verdienen», gör han ett grepp i pungen och slungar ut sin guldkrok midt framför fisken mervärde. Nappar det då, varder det i kapitalistens inre en stilla frid, hvarom blott den kan göra sig en föreställning som sjelf erfarit densamma. Dock blir friden ej långvarig, ty förvärdningsbehovet är kroniskt. Kapitalisten måste därför åter ut på fiske. Om det deremot inträffar att inga mervärdesfiskar simma i farvattnet, så blir kapitalistens guld vackert liggande i fickan. Mervärdesfiskarne ha alldeles samma natur som sillen på vestkusten. De gå till under somliga år i stora stim, så man kan ösa dem med skopor; andra år åter uppträder blott en ensam stänkfisk här och der. När de uppträda så der enstaka, då är det de »dåliga tiderna» inträda. Då är det alla människor klaga öfver, att det är omöjligt att förtjena

något. I sådana tider krymper guldets värde ihop i depoterna, och som guld är den enda smörja, som duger för produktionens hjul, så afstannar produktionen. När kapitalet kan förtjena någonting, så strömmar det ut i rörelsen; när utsigt till förtjenst ej finnes, drar det sig ihop. Och allt efter som det strömmar ut eller drar sig i hop, kommer produktionen i gång eller afstannar. Här se vi en annan sida af krisen. Nyss framställdes, på hvad sätt den förstör värden, gör onyttigt det redan producerade; här ses, på hvad sätt den hindrar värden att uppkomma.

Det förefaller efter allt detta en smula kostsamt att hålla sig med kriser.

Hvad som här sagts om värdeförstörelse, gäller emellertid ej blott om de stora periodiska stockningarna. Krisens såväl negativa som positiva sida, bristande köpförmåga hos den stora massan såväl som den deraf betingade, jag vill ej säga öfverproduktionen, utan onyttiga produktionen, finnas alltid i det nuvarande samhället. Detta samhälle är sålunda till sin natur ytterst slösaktigt, i det att det oupphörligt förstör värden. Värdeförstörelsen pågår endast i mindre mån under den tynande sjukdomen än under de häftiga anfällen, de egentliga kriserna. Att förordna ett sådant samhälle anstår minst sparsamhetsiffraren, och det är det absurdaste i världen att, då man uppmanar individerna till sparsamhet, likväl sträfvat att upprätthålla ett samhällsskick, som nödvändigt måste omintetgöra alla sträfvanden i dylik riktning, emedan det i och för sig utgör det vanvettigaste tänkbara slöseri.

Från det socialistiska samhällsskicket äro kriser i följd af dess natur med nödvändighet uteslutna. Då hvar och en erhåller det fulla utbytet af sitt arbete, är det endast ett axiom, att alla samhällsmedlemmars tillbytningsförmåga, tagen såsom en enhet, är precis lika stor som massan af de genom deras arbete åstadkomna produkter. Någonting motsvarande den bristande köpförmågan eller den onyttiga produktionen kan således här icke ifrågakomma. Båda måste täcka hvarandra.

Till sist ännu ett sant ord om det liberala samhället! Detta samhälle hopar produkter i öfverflöd, men det sätter flertalet af sina barn på förknappning, beröfvar dem förmågan att tillägna sig det producerade. Förnödenheterna få hellre ruttna ned i värdeförstörelsens dy, än de få mäta

skrikande hunger. I detta samhälle kan den rike judens begär efter sina fyratio procent sätta produktionen i gång, men millionernas rop på bröd kan det icke. Detta samhälle, för hvilket sålunda procenten är den enda driffjädern i allt dess görande och låtande, detta samhälle har intet modershjerta för sina barn. Det har blott ett kallt, skrumpet *procentarhjerta*.

Och därför blir det samhället ej långlifvadt.

Det har alltid varit »Dagens Krönikas» grundsats att öppna sina spalter äfven för sådana beaktansvärda och välfattade artiklar, hvilka icke till fullo öfverensstämma med redaktionens egna åsigt. Detta är anledningen till intagandet af ofvanstående uppsats, ehuru den utgår från en nationalekonomisk grunduppfattning, som hvarken delas af tidskriftens utgifvare eller tillfällige redaktör. Sjelfva ämnet, alltid af intresse, kan särskildt nu, åtminstone här i Stockholm, sägas satt under debatt, och red. vill icke visa sig angripen af samma enfaldiga och fege benägenhet som en del godt folk, deribland en och annan »frisinnad», att betrakta de socialistiska lärornas bekännare som våldliga att ha det ringaste att skaffa med och deras kritik som betydelselöst prat.

Från teatrarne.

Återblick af

Habitué.

Den 15 november.

På de kungliga teatrarne dramatiske afdelning hafva på sista tiden förekommit två repriser, som med rätta tilldragit sig ganska mycken uppmärksamhet. Båda hafva upptagit stycken af Ibsen, nemligen *Ett dockhem* och *En folkfiende*.

När *Ett dockhem* först gafs på Dramatiska teatern för några år sedan, väckte det så mycket uppseende, åskådades så flitigt och framkallade så många och grundliga debatter, att man vid styckets återupptagande efter en icke allt för lång hvila nästan kunde befara en viss matthet i intresset, i synnerhet som den sida af »qvinnofrågan», som här behandlas, sedermera af Ibsens eftersägare och (framför allt) eftersägarinnor ytterligare debatterats i pjeser af större eller mindre värde, tills den stora publiken nästan gripits af leda vid hela ämnet, därför att den tendentiösa framställningen onekligen varit något ensidig. Det är också faktiskt att intresset vid återupptagandet af stycket icke varit i främsta rummet fäst vid sjelfva pjesen, ehuru denna är tillräckligt genialisk och spännande att icke kunna lemna åskådaren oberörd, utan vid den debutant, som börjat sin sceniska verksamhet i Noras maktpåliggande roll, fru *Häkansson*.

Man har på något håll klandrat direktionen, därför att den med förbigående af teaterns redan befintliga krafter (med särskildt afseende fäst på fru Hartman) låtit en debutant gifva anledning till Dockhemmets återupptagande på repertoaren. Så vidt vi förstå, är detta klander obefogadt. Det fans, af skäl som vi redan antydde, nemligen den jem-

förelsevis korta tid som förflutit sedan stycket senast gafs, ingen egentlig orsak att nu återupptaga det samma, så framt icke något alldeles specielt intresse gaf anledning dertill. Men en sådan speciel anledning låg utan tvifvel just i en begåfvad debutants önskan att i Noras roll först framträda för publiken. Resultatet af hennes framträdande, som utan smicker kan kallas lyckadt, ger icke något berättigande åt klandrande anmärkningar med afseende på rollens besättande, och det förefaller minst sagdt omotiveradt att börja tala om fru Hartmans större eller mindre lämplighet för uppgiftens lösande, därför att en helt annan person varit anledningen till pjesens upptagande. Om fru Hartman hade aldrig så många förutsättningar att skapa en framstående Nora, något som är mycket möjligt och i vissa hänseenden sannolikt att hon har, så gäller det vid den ifrågavarande debuten dock uteslutande att bedöma i hvad mån fru Håkansson lyckats eller icke lyckats att fylla de anspråk man kan hafva på framställarinnan af Dockhemmets qvinliga hufvudperson.

Delvis har man öfverskattat resultatet. Man har, såsom förklarligt är, i hög grad frapperats af debutantens stora förutsättningar för dramatisk framställning, hennes behagliga yttre och hennes böjliga stämma, hennes naturliga sätt att tala och hennes obesvärade uppträdande, som icke det ringaste ingifver föreställningen om en opröfvad debutant. Man har frapperats och i viss mån duperats af denna hennes naturliga begåfning, som redan i och för sig är anmärkningsvärd nog att berättiga debuten, och dervid hafva många förbisett den viktiga frågan, om Ibsens Nora i debutantens hand blifvit hvad författaren åsyftat. För vår del tro vi att fru H. genom sin enkla naturlighet och sin förmåga att återgifva den naiva sorglösheten hos en bortskämd, tanklös och godhertad qvinna någorlunda räcker till för Nora före brytningen, men att hon i den stora slutscenen i tredje akten, der Nora skall växa ut till en storlagen, tänkande reformqvinna med vidsträckta vyer långt utom hvardaglighetens trånga synkrets, är alldeles för svag, för mycket sceniskt oerfaren och för litet inne i den Ibsenska tankegången, att gifva den åsyftade gripande bilden af en varelse som med ens fått ögonen öppna för ett förfeladt lif, för ett lif som förfelats utan egen förskyllan, genom sociala missförhållanden för hvilka hon är martyr. Det är icke brytningen, upproret mot det bestående som i enlighet

med förf:s mening blir hufvudsaken i fru H:s framställning, utan hon betonar genom sin mildhet, sin brist på våldsamt kraft och bitter besvikelse framför allt möjligheten af en försoning i detta enskilda fall. Fru H:s Nora synes icke vara vuxen att bära följderna af det steg hon tager, och hon förefaller icke som en nog kraftig bärarinna af den idé som förf. vill hafva fram. Det väsentligaste i rollen, det redan gamla barnets förvandling till en mot samhället oppositionel, stark qvinna, har fru H. icke kunnat genomföra. Men denna inskränkning i en framgång, som redan är stor nog genom hvad hon verkligen lyckats gifva, visar blott att hon ännu är debutant, icke fulländad konstnärinna, och den innebär alldeles icke att hennes debut skulle därför vara misslyckad eller omotiverad. Hon eger påtagligen stora förutsättningar för framgång på scenen, kanske inom trängre gränser än debutrollen angifver, kanske också i vidsträcktare mån, det är ännu för tidigt att söka afgöra, och hennes debut i en stor och fordrande roll var intressant genom det mindre vanliga mått af begåfning, som hon deri hade tillfälle att lägga i dagen.

Om fru Häkansson hade sina svagaste moment i sista akten, var deremot hr *Palme*, som nu efter hr Fredrikson öfvertagit Helmers roll, bäst i denna akt. Här tecknade han med säker hand ytligheten hos den belevade, men egoistiske verldsmannen, som har lidelsefulla utbrott då det gäller skenet af brottslighet, men icke fäster någon vikt vid den s. k. brottsligheten själf, blott skenet kan bevaras. Den bedärande finheten och älskvardheten hos Helmer, sådan han visar den i de båda föregående akterna, och som hr Fredrikson så väl förstod att framhålla, får deremot icke samma tilltalande uttryck i hr Palmes framställning. Men det fränstötande i Helmers karaktär och åskådningssätt kommer genom hr Palmes spel så fullt till sin rätt, att man kanske derigenom klarare, än förr var fallet, fattar att Nora måste efter katastrofen känna sig främmande för sin man.

Hr *Fredrikson*, som lemnat ifrån sig Helmers parti för att i stället gifva lif åt doktor Ranks figur, lyckas häri förträffligt. Döds kandidatens kärlek till lifvet får ett lika säkert uttryck som det manliga mod hvarmed han går döden till mötes, när den är oundviklig, och den skämtsamhet som han ända till slutet breder öfver sitt tal har ett så väl träffadt mått af bitterhet, att den verkar harmoniskt på

åskådaren midt i den disharmoni hvori den stackars doktorn rör sig.

Hr *Hillbergs* utmärkta framställning af sakkörar Krogstad och fru *Swartz'* omsorgsfulla återgifvande af fru Linde äro de samma nu, som då stycket förut gafs på Dramatiska teatern.

I »*En folkfiende*», som å nyo gifvits några gånger å Stora teatern, har hr *Hillberg* såsom doktor Thomas Stockman en af sina mest framstående glansroller, så vida den icke rent af är hans allra mest helgjutna och fulländade skapelse, hvilket vi äro böjda att tro. Genast vid första entréen känner åskådaren på sig att han har en ur verkligheten gripen, utpräglad individ framför sig, och under styckets gång finnes ingenting som lemnas oklart och ingen anvisning af förf. som icke blifvit begagnad af skådespelaren till figurens fulländande. Man förstår i hvarje ögonblick hr *Hillbergs* Stockman, och man sympatiserar med honom, därför att hans vackra karaktär ständigt får ett älskvärdt, lefvande uttryck. Den »andliga förnämheten», som är hufvuddraget hos figuren, lemna utrymme bredvid sig för godmodigheten och den naiva tron på menskligheten och på sanningens och rättens segerkraft, för vetenskapsmannens opraktiskhet i lifvets hyardagsförhållanden, för det spänstiga sinnets liflighet och människovännens iderikhet o. s. v. Det fins ingen sida af den innehållsdigra personligheten som försummas eller som framhäfves på de öfrigas bekostnad, och just genom detta jemnmått i teckningen uppstår en bild af så lefvande verklighet, att man oemotståndligt tilltalar deraf. Och detta fortfar så hela den ansträngande rollen igenom. Man kan icke säga att någon detalj är mindre omsorgsfullt utarbetad, eller att man vid något tillfälle märker en trötthet eller öfveransträngning. Hr H. hushållar så väl med sina medel, att sista akten är lika kraftig som den första. I alla afseenden är denna hans framställning af en modern fullblodsmenniska en triumf.

Hr H. skapade sin Stockman redan på våren 1883, fastän han först nu haft tillfälle att visa den för Stockholmspubliken, och det saknar icke sitt intresse att jemföra med hvarandra de båda upplagorna af rollen, nu och för tre och ett halft år sedan. Grunddraget kvarstår nog oförändradt, ty skådespelaren träffade genast författarens mening

och misstog sig icke om medlet att återgifva den. Men i detaljerna finnas åtskilliga olikheter som — åtminstone delvis — angifva en utveckling i konstnärligt omdöme. Först och främst står 1886 års Stockman afgjordt framom den äldre i helgjutenhet, så till vida att den sistnämnda hade mattare punkter här och der, hvilka nu fått lika kraftig färg som det hela. Hos 1883 års Stockman var tankspriddheten till förfång för viktigare detaljer allt för kraftigt betonad. Den goda doktorn visste aldrig hvar han hade sina saker och måste t. ex. vid ett par tillfällen låna näsduk af sin hustru. Det är utan tvifvel ett bevis på god smak att skådespelaren afstått från en detaljöverlastning, som blott onödigtvis splittrade uppmärksamheten vid en framställning som den förutan är så rik på omvexling. Slutligen var masken väsentligt olika förr mot nu. Den äldre Stockman hade yfvigare hår och längre, något tofvigt skägg. Han gaf intrycket af en man hos hvilken »förmåheten» uteslutande fans inom bords, och som vårdslösade sitt yttre jemt upp så mycket som kan tillåtas utan att vara ostädad. Det kan vara en smaksak att sätta den ena eller den andra masken främst, och det är kanske blott det första intrykets poekande på företrädesrätt som gör, att vi för vår del föredraga den äldre och mindre vårdade Stockmans utseende.

Utförandet af »En folksfende» på Stora teatern är i sin helhet mycket tillfredsställande, om än ett och annat kunde tänkas något annorlunda för att vara i full öfverensstämmelse med författarens syfte. Fru Stockman har i fröken *Ahländer* en mycket god representant. Hon är enkelt och naturligt hvad hon skall vara, den opraktiske doktors praktiska hustru, som icke genast kan följa sin man på hans idéutflykter, när det gäller att riskera hela familjens ekonomiska existens, men som, när tärningen är kastad, står orubb- ligt vid mannens sida och förstår honom med sin känsla, om också icke med sitt förstånd. Fröken *Björkegren* ger en fullt antaglig bild af Petra, den friska och sjelfständiga unga qvinnan, som har både hjerta, karaktär och bildning nog att förstå, beundra och följa sin far. Hr *Thegerström* har naturligtvis med sin säkra blick för figurens innebörd gifvit borgmästar Stockman den tillbörliga embetsmannastramheten, men deremot har han icke åt figurens lumpenhet och småsinne gifvit den komiska belysning, hvarigenom dessa egenskaper till fördel för det hela bäst gisslas. Han

har strukit under den yttre värdigheten mycket starkt, men kontrasten mellan denna och bristen på inre värde kommer icke fram tillräckligt förkrossande för det åskådningssätt som borgmästaren skall representera. En roll, som återigen gör sig fullt gällande just genom den starka komiska färg den erhållit, är garfvaremästaren Morten Kiils, återgifven af hr *Bäckström*. Det ligger i det binamn som förf. låtit Morten Kiil få af sin omgifning, nämligen »gräfsvinet», en anvisning om figurens utseende och uppträdande, och hr B. har på ett mycket träffande sätt tillgodogjort sig den samma. Masken, gången, skrattet, hela företeelsen inger föreställningen om det ifrågavarande djuret och står i full samklang med den ohjelpiga läghet och inskränkthet som karaktärisera personen. Boktryckar Aslaksen spelas nu som förr af hr *Norrby* med dennes något torra, men säkert verkande komik. Tidningen »Folkviljans» redaktion, hrr *Personne* och *Hanrin*, kunde möjligen med fördel taga sig något an norlunda ut, särskildt hufvudredaktören, som säkerligen hade godt af litet mera smidighet i stället för den ogenerade »vräkigheten», eftersom han i alla fall lyckas föra sin omgifning bakom ljuset ganska länge och ännu, sedan han tagit parti, söker inför Stockman förmildra intrycket af öfverlöpanDET.

I sin helhet går emellertid pjesen förträffligt och förtenar i allo det bifall hvarmed den mottages.

Till de senaste dagarnes företeelser på Dramatiska teatern hör också ett nytt gästspel af hr *Knut Almlöf*, hvars gedigna talang alltid helsas med samma entusiasm, när han lemnar sin lugna tillbakadragenhet för att uppfriska publikens minnen från gångna högtider i teatersalongen. Hr Almlöf tillhör en skola som redan i det närmaste dött ut, men hans och skolans spelsätt hvilar på den enda hållbara grunden, naturligheten i konsten, och förblir därför alltid friskt och ungdomligt, så länge det förekommer. Hr A. för vid sina gästspel med sig tillbaka en hel stor repertoar, som icke vidare skulle kunna hålla sig utan honom, och som därför försvunnit med honom och gör gästbesök med honom. Det är en glad och värderad repertoar, som roat ett par generationer och som fortfarande fyller salongen med tacksamma åskådare. Hittills hafva af dessa stycken endast gifvits »*Debutanten och hennes far*» samt »*Han är inte*

svartsjuk», men det är att förmoda att åtskilliga af de öfriga skola följa.

* * *

Nya teaterns sista nyhet på det rent dramatiska området är ett fyra akters lustspel af F. Stahl, kalladt »*Tilli*» och öfversatt från tyskan af hr *O. Wijkander*. Stycket har uppförts tillsammans med hr Ölanders vådevill »*Mäster Placide*» och slagit an ganska bra, som det tyckts. Det höjer sig väl i det hela icke öfver de vanliga tyska lustspelens nivå. Det har många långdragna scener och erinrar i sin uppräning och utveckling om andra pjäser af samma slag, hvilka förut gifvits här, men det eger också några partier af sjelfständigt värde jemte ganska mycken fyndighet i dialogen, och det utföres särdeles jemnt och framgångsrikt. Fröken *Sandell*, som framställer titelrollen, har i tredje aktens slut med hr *Holmquist*, pappa Rebus, en scen som på bådas händer är så öfverdådigt väl gjord, att den ensam borde kunna hålla stycket kvar på repertoaren en längre tid. Den förmåga, som fröken S. redan förut vid flera tillfällen visat sig ega att oemotståndligt rycka publiken med sig genom sin enkla, men energiska framställning, lägger hon också här i dagen på ett högst intagande sätt.

Men äfven öfriga medspelande bidraga till framgången. Vi hafva redan nämt hr *Holmquist*, som i den hederlige toffelhelten Rebus har en roll fullkomligt i sin genre. Fröken *Friberg* har likaledes kommit på sin rätta plats som den adelsstolta köpmanshustrun och framhåller figurens komik med god måtta och lycklig effekt. Hr *Svedberg* är en städad och treflig ung man, behaglig och naturlig i sitt uppträdande, alldeles som han bör vara, och i konstberiderskan Corinnas lilla parti gör sig fru *Stenfelt* mycket fördelaktigt gällande. Ingen nämnd och ingen glömd för öfrigt, är samspelet godt och den afton icke förspild, som man offrat på åskådandet af »*Tilli*».

* * *

Södra teaterns första nyheter för hösten ha varit ett par svenska original, tillsammans utgörande ett program. Förpjesen var ett litet proverb af hr *Daniel Fallström*, kalladt »*En förmiddagsvisit*», och det andra stycket ett

lustspel i 3 akter af hr *Frans Hedberg* med den direkt från förhållandena för dagen lånade titeln »*Villatjufvarne*».

Hr Fallströms lilla proverb, litet till och med som proverb, är ett förstlingssarbete i fråga om dramatisk produktion. Hr F. har redan förut flera gånger genom mindre bitar på vers och prosa ådagalagt sin förmåga att gifva stämning åt sina skildringar, och stämning finnes nog äfven i »*En förmiddagsvisit*». Deremot torde det vara mycket vanskligt att efter detta försök vilja afgöra om författaren egentligen ligger för dramatiskt skriftställer i öfver hufvud. Ingenting berättigar till ett påstående att så är, men å andra sidan gifver ingenting heller anledning att bestämdt förneka det. Alltsammans, i fall man kan uttrycka sig så om en pjäs hvilken egentligen blott består af två å tre scener, är ett ytterst flyktigt utkast, hvori dialogen är ledig med ett par ansatser till fyndighet och situationen innebär möjlighet till dramatisk utveckling. I utarbetandet saknas dock den vane dramatiska författarens blick för det mått af detaljering som publiken tål och behöfver för att fullt klart fatta hvarom fråga är och för att få intresse för de uppträdande och deras angelägenheter.

Innehållet är i korthet följande: En kandidat Skytte har fattat tycke för skådespelerskan Lizzie Bergh, som i sin ordning besvarar hans känslor, men hon anser sig icke hafva någon anledning att hysa tillit till hans känslors och hans karaktärs stadga och afvisar honom därför, då han antyder tillvaron af sin kärlek. Hon synes också hafva bedömt honom rätt. Af ren förargelse och för att qväsa henne förlofvar han sig nämligen med en ung dam ur societeten, och för att fullborda sin triumf gör han med sin fästmö en förmiddagsvisit hos skådespelerskan. Triumfen stannar dock på den sistnämndas sida, ty visiten återuppväcker kandidatens kärlek, och vid ett nytt besök, som han efter en stund gör *ensam*, erbjuder han sig att bryta förlofningen, om Lizzie vill skänka honom sin hand. Lizzie handlar emellertid som ett förståndigt fruntimmer, beherskar sin böjelse och afvisar honom på nytt. Kandidaten går, för att fullborda äktenskapet med en fästmö som han icke älskar, och skådespelerskan fortsätter studerandet af sin roll.

Detta är utan tvifvel ett ämne, som låter behandla sig dramatiskt, men skisseringen är gjord med så lätt hand, att den dramatiska verkan icke hinner göra sig gällande. För-

fattaren har väl haft den summariska gången af det hela klar för sig och rätt angifvit tankegången och handlings-sättet hos de båda hufvudpersonerna, men åskådaren vinner icke samma klarhet förr än han sett pjesen ett par gånger, och orsaken dertill ligger i bristen på utarbetade detaljer, der de handlande figurerna hinna visa sig, sådana de äro. Nu har mer än två tredjedelar af pjesen gått, innan man får veta de båda personernas ställning till hvarandra, om man ock delvis anar den på förhand, och när den knapphändigade förklaringen kommit, är allting slut. Uppslaget till situationen ligger i slutscenen, och det är ett dramatiskt missgrepp.

Arten af de känslor, som här äro i fråga, är väl äfven temligen problematisk till sitt värde. Kandidaten är alltigenom en flack och lumpen karaktär, icke värd en kvinnas kärlek och sjelf icke mäktig någon annan än egenkärlek. När denna såras, handlar han uteslutande under impulsen deraf. Efter sitt sista samtal med Lizzie går han sin väg lika stolt och retad, som han var då han förlofvade sig. Det kan misstänkas att en god och välartad kvinnas tycke för en dylik herre icke kan hafva något synnerligt djup. Det är blott en ungdomlig illusion, knappast det. Dermed är också en väsentlig inskränkning gjord i det intresse, som ämnet kunnat hafva, om den manliga karaktären med det ifrågasvarande lytet dock egt något tillvinnande drag.

Det är naturligt, att ett stycke med så flyktigt skisserade figurer är ganska svårspelt och fordrar att de uppträdande genom sin individualitet utfylla de luckor förf. lemnat. Detta har icke blifvit händelsen å Södra teatern, som icke förfogar öfver dertill lämpliga krafter. Men man måste skänka erkännande åt de riktiga ansatser, som finnas i fröken *Anna Petersons* återgifvande af skådespelerskans roll. Ät kandidaten har icke hr *Rundqvist* kunnat förläna något intresse, och det får väl, som ofvan antydts, mest skrivas på förf:s räkning. Samma förhållande kan iakttagas med afseende på fru *Abjörnsons* framställning af fästmon, en bifigur hvaråt förf. icke egnat någon uppmärksamhet.

Stycket i sin helhet synes oss innebära mindre, än ett löfte, mer än en missräkning.

»*Villatjufvarne*» af hr Hedberg är ett med rutin gjordt stycke med ändamål att roa. Förf. rör sig bland Stock-

holmsbor på sommarnöje (på Vermdön) och begagnar sig såsom motiv för lustspelet af den fruktan för villatjufvar, som de senaste somrarnes tilldragelser naturligt nog framkallat. En stor samling menniskor, nemligen en grosshandlare, en pensionerad tjänsteman, en ingenjör, en slagtare, alla med familjer, en arrendator, en fiskare, en länsman o. s. v., har gripits af denna fruktan och tager för villatjufvar två hyggliga herrar från Stockholm, hvilka under sin semester göra en segeltur i skärgården. Formlig skullgång anställles, de båda ungherrarne uppfångas, sättas i förvar och förhöras samt få till sist till fästnör ett par unga flickor bland sommargästerna.

Detta är i korthet innehållet, hvilket, som handling i tre akter betraktadt, är skäligen tunt. Hvad som brister i fortlöpande handling utfylles med figurmålning och situationsskildringar. Med den vana förf. genom mångårig verksamhet på detta område förvärfvat sig, skapar han också verkliga figurer, visst icke mycket originela, men ganska roliga. Situationerna och dialogen utgöra en blandning af platthet och fyndighet. Efter några långdragna scener med gamla qvickheter (kanske litet omstufvade) och kända upptåg kommer här och der en frisk fläkt af uppfinning och nya vändningar. Mångfalden af personer får ersätta enkelheten i handlingen, och när allt kommer omkring, gör det hela, sedt utan anspråk, så som man ser en representation på en mindre teater, der man vill skratta bort en afton, ett rätt godt intryck.

Härtill bidrager i väsentlig mån ett mycket förtjenstfullt utförande af teaterns för detta slags pjäser särskildt lämpliga personal, af hvilken också de allra flesta tagas i anspråk vid tillfället. Nästan hvar och en är på sin rätta plats, och dermed är egentligen totalomdömet om framställningen gifvet för dem som veta hur hr *Lindström* gör sina roliga gubbar, hr *Wagner* sina, hr *Strömberg* sina, hr *Rådeström* sina (kanske i allmänhet dock mindre roliga), hr *Åbjörnson* sina magra figurer, fruarna *Fornell* och *Caspér* sina bastanta gummor, fröken *Hodell* sina små hyggliga flickor, hr *Rundqvist* sina behagliga unga herrar o. s. v. Skulle någonting särskildt af framställningen framhållas, vore det hr *Gründers* kraftigt och karaktäristiskt utförda notarie (en af villatjufvarne), hvori han gifver ett nytt bevis på den ovanligt dugande och mångsidiga talang han tillfört Södra

teatern; vidare hr *Pulchans* fiskare, enkelt och konsekvent genomförd, hvare denne skådespelare höjt sig icke så obetydligt öfver nivån af sina vanliga, ofta litet fadda framställningar; fru *Carlbäck*, som lyckas mycket bra i återgifvandet af en bortskämd flickslyna hvilken utvecklar sig till en ganska älskvärd ung dam, samt slutligen fru *Jensen*, som i egenskap af en kokett ung fru är på samma gång intagande och komisk, alldeles som rollen fordrar.

* * *

Till sist ha vi att anteckna uppkomsten af en ny teater i hufvudstaden, den länge bebådade och efter många motigheter äntligen öppnade Vasateatern, der hr *Berndt* med ett förut i landsorten arbetande operettsällskap har för afsigt att upptaga och fortsätta den bekanta »Ladans» (Mindre teaterns) traditioner.

Det invigningsskämt i 2 akter, kalladt »*Generalmönstringen*» och författadt af hr *S. Kinnanson*, hvarmed öppnandet högtidlighållits, är en i vanlig stil hållen revy dels med de trupper den nya teatern har att föra i elden, dels med en mängd operettminnen från salig Ladans tid. Stycket är icke så roligt och fyndigt som ett par föregående arbeten i samma genre af hr *K.* Replikernas och kupletternas udd synes hafva förslöats, och det tycks som skulle det till nästa gång behövas en ny idé, för att sätta litet friskare lif i detta slag af dramatiska (eller odramatiska) uppvisningar.

En nutida stordådsman.

Af

Helen Zimmern.

(Öfvers. från förf:s handskrift af M—r.)

När Henry Fawcetts ädla och gagnande lefnadsbana afslutades år 1884, sörjde hela engelska nationen denna händelse med mer märkbar personlig känsla af förlust, än som vanligen ledsagar bortgången af äfven framstående populära statsmän. Det var mannen, icke endast statsmannen, som folket begrät. I den blinde politikern hade det sett icke allenast den skarpsinnige och vise tänkaren, den konsekvente vännen af frihet och rättvisa, utan hjälten, hvars lifslånga tålmod upplifvade och vädjade till alla dess hjertans bättre känslor.

Berättelsen om Henry Fawcetts lif, författad af en gammal och trogen vän till honom, är enkel nog; en berättelse om arbete, om en ädelt buren olyckshändelse, om vänskap, kärlek och lycka. Men det är en berättelse, hvars läsning gör oss bättre, ty Fawcetts lif är ett stort och heroiskt exempel af triumf öfver omständigheter så oblida, att de synas oss alldeles ööfvervinnerliga. Att han, ehuru blind, uträttade allt det han gjorde, är en kraftig sporre för många sträfsamma män, och hans namn skall förblifva liksom en historiens oförgängliga lampa, vid hvilken slägte efter slägte af förtviflande skall återtända detta hoppets ljus, som eljest skulle varit för alltid utsläckt.

Den blifvande general-postdirektören föddes i Salisbury år 1833. Hans fader var bördig från norra England och hade slagit sig ned i denna stad, der han idkade en linnekramhandlares yrke. Af fadren ärfde Fawcett sin kraftiga

kroppskonstitution, kärlek för tidsfördrif i det fria, för att vandra, skjuta och fiska. Ett fädernearf var äfven hans intresse för politik och beskaffenheten af hans politiska opinion. Hans moder hyste dessutom, liksom så många engelska qvinnor, varmt deltagande för sociala frågor. Från tidiga år visade den lille Henry ett lifligt intresse för praktiska studier och tyckes hafva föredragit gatorna framför skolrummet. Faderns tålmod tröttades af hans nyfikenhet. Hvad kostar ost eller fläsk? Hvad var priset i går och hvad skall det blifva i morgon? voro frågor, som beständigt framställes af gossen och egendomligt karaktäristiska för den blifvande politiska ekonomen.

Fawcett skickades icke i någon offentlig skola och undgick sålunda en klassisk uppfostran; en omständighet, öfver hvilken man med skäl kan lyckönska honom, då hans anlag och håg voro riktade åt matematiken och att diskutera ekonomiska frågor. Ännu helt ung tillkännagaf han — under skolkamraternas bullrande skrattsalvor — sin afsigt att blifva parlamentsledamot, och ungefär vid samma tid finna vi honom som utgifvare af en skoltidning.

1848 kom Fawcett till Kings College i London, der hans brist på klassiska kunskaper höll honom långt ned på skolbänken, ehuru hans goda anlag tyckas hafva blifvit insedda af lärarne. År 1852 begaf han sig till universitetet i Cambridge, der han sedermera (1856) erhöll höga betyg i matematik och ett *fellowship* i sitt college.

M:r Stephen, hans biograf och studentkamrat, beskriver sitt första möte med Fawcett i oktober 1852 i Cambridge. »Jag märkte», säger han, »en mycket reslig, mager gestalt, som dinglade framåt med stora steg. — — — Han var öfver 6 fot 3 tum lång, groflemmad och af stark kroppsbyggnad. Hans ansigte var tilltalande, ehuru icke vackert. — — — Han hade mycket stort hufvud; mitt eget försvann liksom i en håla, om jag tog på mig hans hatt. — — — Ögonen voro stora och kunde vara särdeles uttrycksfulla — — — Munnen, bred med tunna läppar samt mycket rörlig, hade en egendomlig nervös darrning, liksom hos en som är ifrig att tala. I senare år ingaf detta uttryck den förmodan, att omöjligheten att se, eggade begäret att vinna upplysningar genom andra sinnen.»

Innan han tagit graden och äfven efteråt, såsom *fellow* i sitt college, tillhörde Fawcett ett litet sällskap af män,

som dyrkade kubens och kvadratens sträfva sånggudinna och för hvilka Stuart Mill var en profet samt intellektuel hjälte. Mills inflytande på Fawcett var djupt och varaktigt. Fawcett hyste vördnad för Mill, hvars »Frihet» han betraktade som en helig skrift, och öfver hvilken vänskap han var utomordentligt stolt. Fawcett hade i allmänhet intet anseende till personen, men han yttrade till en vän, som berömde hans oföränderliga sjelftillit, att i Mills närvaro kunde han vara ödmjuk nog. Kärleken till frihet och rättvisa, hatet till alla otillåtna inskränkningar, den beständiga fordran på »ett öppet fält och ingen gunst» äro lika karaktäristiska för läraren och lärjungen. De båda männen blefvo slutligen intima och voro för en kort tid förbundna i det politiska lifvet. Mr Stephen gifver en rolig skildring af lifvet i Cambridge, af collegii-vänskap, collegii-fester och oändliga collegii-samtal. »Fullkomlighet», säger han, »var vår älsklingsdygd.» Narrar och bedragare voro de förnämsta föremålen för motvilja. En »bedragare» var en som satte vackra fraser i stället för tankar. Han trufdes företrädesvis på metafysikens område. Desse unge män med skarpa hufvuden och hvilkas tankar hufvudsakligen sysselsatte sig med matematik och politisk ekonomi, hade icke mycket sinne för sentimentalitet och vitterhet; de voro typiska Cambridge-män af den gamla skolan. I Cambridge stod värdet af metafysik och teologi under al pari, och Fawcett fattade visst icke intresse för någondera. Han var född till politiker, uppfostrad i den liberala trosbekännelsen, och blef en framstående talare i *the Union*, en klubb, från hvilken utgått mången ryktbar talare i Englands parlament. Han satte aldrig något värde på klassisk lärdom eller på skönliteratur af något slag, kanske med undantag af Thackerays och George Elliots arbeten. Mr Stephen beskriver honom som den ende man, hvilken kunde skratta åt en oriktig beräkning, som han (Fawcett) sjelf gjort.

Fawcett hade beslutit att studera juridik, hvilket han ansåg som ett steg på den politiska banan, men år 1857 blefvo hans ögon så klena, att han anbefaldes ett 12 månaders afhållande från läsning. Han använde en del af denna ledighet till att bevista parlaments-debatter och en del till de tidsfördrif i fria luften, i hvilka han fann så stort nöje.

Det var år 1858, som Fawcett råkade ut för hvad han sjelf icke skulle tillåtit att kalla hans lifs olycka, emedan han hemtade sitt motto och sin styrka från dessa rader i Henrik V.

»Det finnes något slags godt i olyckan,
Om människorna uppmärksamt ville destillera ut det.»

Honom var gifven styrkan att i positivt godt förvandla det som syntes alla andra vara en ohjelpig olycka. En amerikansk predikant har sagt: »Vi låta det vi blifvit välsignade med förstöras och kalla det för en förbannelse.» Fawcett gjorde det icke, ehuru han hade god ursäkt, ty sällan kom en välsignelse iklädd en fasansfullare dräkt än den, af hvilken han drog så mycken nytta. Ty i stället för att vara en förlust blef hans blindhet en hjälp genom begränsningens välsignade lag, och Fawcett fann i den ökade koncentrationsförmåga, som var en bland vinsterna af hans stora förlust, att

»Gud då han förbannar gifver oss bättre gifva
Än människan då hon välsignar.»

Den viktiga händelsen i Fawcetts lif inträffade den 17 September 1858. Fawcett var på raphönsjagt tillsammans med sin fader, och hade gått ungefär 90 fot framför jagtsällskapet för att skrämma foglarna från att flyga till ett angränsande fält, der mr Fawcett senior icke hade rättighet att skjuta. Mr Fawcett, som led af en börjande fördunkling af ena ögats kristallins och icke tydligt såg sin son, sköt på en fogel, som var i linie med honom. Fogeln tilltygades illa, men några hagel spred sig och råkade Henry Fawcett. Tvenne träffade ögonen. Fawcett bar kulörta glasögon för att skydda ögonen mot solljuset, och derigenom räddades troligtvis hans lif. Ett hagel gick genom hvardera glaset och gjorde deri ett jemnt, rundt hål. Haglen gingo vidare rätt genom ögonen, och stannade inbäddade bakom dem, samt frambragte ögonblicklig blindhet. Berättelserna äro till en viss grad skiljaktiga angående det sätt, på hvilket Fawcett fördrog det tillfälliga afbrottet i den bana, som han för sig utstakat. Men det finnes ingen meningsskiljaktighet rörande den ståndaktighet, hvarmed han från början uthärdade det förkrossande slag, som så snart derefter träffade honom. Hans första ord till systern, då

han kommit hem efter olyckshändelsen, äro typiska för hela hans följande lif. »Maria», sade han, »vill du läsa tidningarna för mig?» »Jag kunde bära det, om min son endast ville beklaga sig», sade den olycklige fadern den tiden. Detta var nästan den enda tröst, som nekades honom. Från början fogade sig Fawcett lugnt och frimodigt i sitt öde. Vid ett af de sällsynta tillfällen, då han offentligt häntydde på sin blindhet, sade han, att han tio minuter efter olyckshändelsen beslutit att fullfölja sina gamla sträfvanden så mycket som möjligt. De beklagande bref, hvilka ingingo, voro nästan det enda, som nedstämde honom. De tycktes taga för afgjort hans öfvergifvande af hans ursprungliga lifsplan. Framgång som jurist kunde verkligen icke komma i fråga, och hur skulle en blind man, fattig och utan börd, kunna tänka på en parlamentarisk bana. Men Fawcett var bestämd att försöka och att besegra ödet. Han föresatte sig beslutsamt att, så vidt som möjligt, icke kännas vid sina fysiska brister. Till slutet af sitt lif red han och fiskade, promenerade, simmade och äkte skridsko med stort nöje. Han var utomordentligt sällskaplig och kunde finna lika mycket nöje i att en half dag disputeras med en kamrat som att prata litet med sin familj. Han beslöt att vara icke blott verksam utan äfven lycklig. Med stor förmåga att draga till sig vänner och vinna kärlek; med fasta nerver och en präktig kropps-konstitution; med lefvande intresse för intellektuella och ännu mer för praktiska sträfvanden, lyckades Henry Fawcett att verkställa sitt beslut.

Då han under senare år talade om en välvillig inrättning för blinda, sade han, att ingenting var så hårdt att fördraga som en »beskyddande ton mot den blinde, liksom de ledo af något, för hvilket de borde vara tacksamma. Det vänligaste, som kunde sägas till eller göras för en blind var, ej att begagna beskyddande talesätt, utan att säga honom att, så vidt som möjligt, vara vid godt mod, att öfvertyga honom, att han skulle erhålla hjälp, när så behöfdes; att han fortfarande kunde uträtta något godt och att ju mera verksam, ju mera nyttigt hans lif vore för andra, dess lyckligare skulle lifvet vara för honom sjelf.»

Snart efter olyckshändelsen återvände Fawcett till Cambridge och återtog sitt gamla lif, fastän han naturligtvis måste begagna en lektör och en sekreterare. Han hade ingalunda afstått från förhoppningen att komma in i Under-

huset, ehuru många, äfven af hans vänner, ansågo hans blindhet som ett öofvinnerligt hinder för en politisk bana. Hans vänner råde honom att egna sig uteslutande åt studier, men Fawcetts håg låg åt det praktiska lifvets affärer, och han beslöt, att hans blindhet endast skulle förkorta vägen till det mål, han hade i sigte. Om han icke kunde komma fram till detta på de stora, banade vägarna, skulle han nalkas på någon genväg. Han saknade rikedom och inflytelserika förbindelser samt hade ingenting annat att lita på än sin egen förmåga och sitt trägna arbete, men han var alls icke försagd. Snart efter olyckshändelsen började han uppträda offentligt. Han bevistade i September 1859 det »Britiska sällskapets» möte i Aberdeen och uppläste en afhandling om det »Sociala och Ekonomiska inflytandet af det nyfunna guldets». Vid detta tillfälle biträdde han endast af den gosse, som först fungerade som hans sekreterare, Edvard Brown, och företaget ansågs då för tiden som vägsamt. Afhandlingen vann stor framgång, och Fawcett fullföljde denna genom tvenne afhandlingar, hvilka föredrogs vid Sociala Vetenskapskongressen i Bradford samma år. Han var sedermera en framstående deltagare i båda sällskapens möten. År 1860 uppträdde han första gången som parlamentskandidat för köpingen Southwark. Hans tal ädrogo sig snart uppmärksamhet och skaffade honom åhörare i massa, men hans blindhet anfördes såsom ett öofverstigtligt hinder för hans kandidatur. Till tidningarna insändes bref, hvori man frågade hur han skulle kunna uppfånga *the Speaker's* blick, eller finna sin väg till parlamentets försal. En komité i Brighton, som tillsatts för att granska de täfande liberala kandidaternas förtjenster, förkastade, fyra år senare, hans anspråk på grund af hans blindhet. År 1863 utgaf han sin »Manual of Political Economy» och utnämndes till professor i politisk ekonomi i Cambridge. Hans bok är grundad på Mills mera viktiga arbete och är värderikare för dess klara framställning af andras teorier än för framställningen af hans egna åsikter. Hans stil, ehuru i saknad af literär elegans, är frisk och gedigen. Han skrifver liksom af egen erfarenhet. Han lämpar ekonomiska principer till hvardagslifvets fakta; deraf hans framgång. Han understödde frihandel och såg i samverkan medlet för att förbättra de arbetande klassernas villkor; socialismen ogillade han. Sundt förnuft är grund-

tonen i boken liksom hos mannen. År 1863 realiserades Fawcett's ärelystnad och han valdes som liberal representant för Brighthon. Ända i sista stunden betraktades hans blindhet både af vänner och fiender som en hopplös stötesten, till dess att Fawcett i ett kritiskt ögonblick beslöt att sjelf klargöra förhållandet för valmännen. »Ni känna mig icke nu», sade han, »men ni skola lära känna mig inom några minuter.» Och derpå berättade han dem sin historia. Han begärde ej sympati, men att blifva behandlad som en like. Han beskref sina föregående försök att komma in i parlamentet och slutade med ett tillkännagifvande af sina politiska principer. Från den tid han invaldes förlorade han aldrig sin plats i underhuset. Sälunda hade han vid 32 års ålder, inom 7 år från den dag, då det tycktes som det varit slut på alla hans förhoppningar, uppnått målet för sin ärelystnad. Samma envisa ihärdighet, genom hvilken han förvärfvat sin plats, utmärkte allt igenom hans politiska tillvägagående. Från början intog han en oberoende hållning och intet — aldrig så starkt — ogillande, äfven från hans eget parti, kunde förmå honom till tystnad, när han trodde det vara rätt att tala. Han var en radikal, men hans radikalism mildrades genom kändedomen af och vördnaden för den politiska ekonomiens grundsatser. Fawcett var en i hög grad framstående demokrat. Han trodde, att folket kunde styra sig sjelft bättre än någon annan. De orepresenterade klassernas intressen, brukade han säga, vårdslösades bestämdt. Hans ståndaktiga försvar för qvinnornas rösträtt grundade sig snarare på dessa åsikter än på någon abstrakt teori om könens jemnlighet. Men i förening med denna öfvertygelse stod hans tro att det var af en väsentlig vigt för en sund demokrati, att hvarje nyans af åsikter skulle vara representerad och att man måste anlägga bålverk mot en majoritets tyranni — ett tyranni, som han hatade lika mycket som någon annan. Samma känsla gjorde honom till en bestämd motståndare mot statens mellankomst. Fawcetts afgörande prof för hvarje förslag att afhjelpa fattigdomen var frågan: »Skall läkemedlet öka eller förminska hågen för sjelfhjelp? Om de fattiga göras mer beroende, skall ingen ögonblicklig hjälp uppväga den moraliska orättvisan. Hjelp dem att vara förståndiga och lita på sig sjelfva, och mer skall uträttas än genom hvilket som helst konstgrepp. Hyllande dessa principer, visade Fawcett

allt mer och mer benägenhet för att skilja sig från den radikala skola, som otåligt söker att afhugga knuten och göra de fattiga lyckliga genom en parlamentsakt. Han passade tidigt på ett tillfälle att förklara, det han ej godkände läran om fri uppfostran, som framställdes af Birmingham-ligan, och i senaste upplagan af hans »Political Economy» uppträder han beslutsamt mot denna lära. Med antagande af att redan nu en stor del af de fattigas uppfostran betalades af staten, ansåg han, att man genom att befria dem från alla afgifter för deras barns uppfostran, skulle förminska känslan af föräldraansvar och framkalla den tron, att barn kunde skaffas till världen utan tanke på deras framtid. I statshushållningen hyllade han radikala åsikter och ville borttaga onödiga sinekurer och pensioner. 1871 var han i en minoritet af en mot hemgiften, som voterades åt prinsessan Louise. Hans oberoende och ståndaktighet framkallade till en början åtskilligt missnöje hos hans embetsbröder, men i senare tider sades det, att Fawcetts popularitet endast stod efter mr Gladstones. Men hvad Fawcett beträffar balanserades denna popularitet icke genom en motsvarande antipati. Fawcetts mest bestämda motståndare kunde ej annat än medgifva det man kunde obetingadt lita på honom. Hans goda lynne, hans osvikliga munterhet, hans förmåga att sätta sig öfver små elakheter, gjorde sig gällande i det offentliga lifvet liksom i det enskilda. Det var helt enkelt omöjligt att icke tycka om honom. »Jag har aldrig», säger hans historiegraf, »känt en ridderligare natur. Ty känslans ridderlighet, såsom jag förstår ordet, betyder en förfining af känslan af rättvisa. — — — en instinktmesig förmåga att sympatisera med hvar och en, som är offret för förtryck i någon af dess former, och detta var verkligen hufvudbeståndsdelen i den karakter, som vi alla lärde känna. En medfödd och stark afsky för allt obilligt visade sig i alla hans kraftigaste impulser; antingen den tog form af sympati för de okunniga och förtryckta jordbruksarbetarne, för barnen, som voro beröfvade medel att odla sin intellektuella förmåga, för qvinnor, af män fördrifna från de arbetets områden, på hvilka de kunna vinna oberoende, för städernas fattiga invånare, som utestängdes från de enda platser, der de kunde njuta helsosam vederqvickelse, eller för de millioner människor i Indien, hvilka styrdes af en främmande ras, alltför benägen att vårdslösa under-

såtarnes intressen för att vilja ändra sin politik. Fawcett stod oföränderligen på den ädelmodiga sidan. Han egde i högsta grad sundt förnuft och insåg därför att sundt förnuft föreskref det ädlaste uppförande, och hans riktiga uppfattning af fakta ledde honom alltid till att döma rättvist, emedan han dömde förnuftigt, och att finna det bästa fältet för sin intellektuella kraft genom att vid dess användning lyssna till ett stort och ädelt hjertas bud. Hvad som var hårdt hos honom förmildrades; och innan vi förlorade honom, hade vi upptäckt hur ofullkomligt vi till en början uppskattat den välvilja, som undanskymts, ehuru aldrig förqväfts, genom styrkan i hans karaktär.»

Under många år egnade sig Fawcett åt Indiens affärer och var allmänt känd såsom »Ledamoten för Indien». Verkingarna af hans uppträdande i detta afseende visa sig mindre i några specifika förändringar än uti hela beskaffenheten af den allmänna opinionen i England angående indiska frågor. Det engelska herraväldet i Indien ansåg han som ett heligt depositum hos nationen, och att de underlydandes fördel först borde tagas i betraktande. Hans ansträngningar att förbättra dess vilkor erkändes tacksamt af Indiens folk, hvilket vid tvenne tillfällen sände penningar till honom för betäckandet af valomkostnader.

År 1880, då de liberala kommo till makt, sedan de vunnit en lysande seger öfver Disraeli och hans politik, utnämndes Fawcett till generalpostdirektör. Han var vid denna tid en så framstående man, att hade det icke varit för hans blindhets skull, hade han troligtvis erhållit en plats i kabinettet. Han visste sjelf detta och skrifer till sin fader: »Här uppställes någon svårighet, emedan jag skulle nödgas anförtro kabinettshemligheter åt min sekreterare. Denna invändning förmodar jag tiden skall undanrödja.» Men Fawcett blef aldrig minister och hindrades sålunda från att använda sitt goda förstånd, upphöjda tänkesätt och märkvärdiga takt på de problem, som hufvudsakligen sysselsätta administrationen. Han har likväl lemnat ett varaktigare minne i sin tids historia än många män, som erhållit tillträde till deras suveräns förtroligare rådplägingar. Mr Stephens skildring af Fawcetts tidigare parlamentariska bana visar hur, såsom en oberoende ledamot, Fawcett tog upp sak efter sak, som knappast hade någon annan vän, och förde den till popularitet och framgång. Från sitt första

inträde i parlamentet talade han för fullständigt borttagande af religiösa prof vid universiteten. Mr Gladstones regering drog sig år från år tillbaka och använde halfmesyrrer, till dess den slutligen genom allmänna opinionen tvingades i den ställning, som Fawcett från början intagit. Så var förhållandet i frågan om folkundervisningen. Fawcett förordade alltid, att denna skulle vara obligatorisk för alla och ansåg den religiösa svårigheten som betydelselös. Regeringen ville endast framskrida steg för steg, men 1880 triumferade ändtligen Fawcetts åsigt. Fawcett försvarade öppen täflan om civila embeten några år innan den blef lagstadgad; och om en annan förändring, som han ihärdigt yrkade, uttaxering af valkostnader, ännu icke kommit till stånd, så har åtminstone opinionens framåtskridande inskränkt dessa kostnader inom ganska trånga gränser. Fawcett hyste ett lifligt och oafbrutet intresse för postverkets detaljer. Han införde stora reformer under det han stod i spetsen för det samma — postpaketen, telegram för sexpence, postanvisningar och utvidgningen i många olika afseenden af postverkets sparbank. Men Fawcetts verksamhet som generalpostdirektör kan icke sammanfattas genom att uppräknade de särskilda förändringar han införde. Han bragte postverket i innerligt förhållande till allmänheten. Han fick landet att inse hvilken social kraft existerar i vår långt nående postorganisation. Genom sin personliga verksamhet och genom sitt sympatiska aktgifvande på dess behof väckte och underhöll han energien hos sin talrika stab, och han ingaf sitt departements administration ett alldeles nytt intresse. Under det att Fawcett var generalpostdirektör märkte både allmänheten och postverkets tjenare, att en man, som de kände och till hvilken de kunde vädja med säkerhet om att blifva opartiskt hörda, personligen tog kännedom om hvarje fråga, antingen den gälde något nytt uppslag i postpolitiken eller afskedandet af en simpel breffbärare.

Fawcetts framgång som administrator hade verkligen på senare tider hos somliga bragts i glömska hans ställning som statsman. Han gjorde allt som stod i hans makt för att främja sparsamhet, och ingen del af hans arbetsverksamhet skänkte honom större nöje, än de steg han kunde taga i denna riktning genom att utvidga postsparbankens operationer. Men äfven för att öka besparingarne ville han icke öfva något tryck uppifrån, så förderfligt an-

såg han hvarje försök att inverka på de underlydandes fria vilja. Icke långt före sin död afböjde han ett antal brefbärares anhållan att påbjuda ett tvångsafdrag på deras aflöning för att åstadkomma pension vid deras afskedstagande. Han föredrog, att de skulle lita på sina egna sparsamhetsvanor. Af samma orsak var han alltid en motståndare till principen om rättighet till »local option». En statsmans uppgift var, enligt hans åsigt, att framkalla energi hos alla klasser och att öppna det vidsträcktaste fält för att använda hela deras förmåga. Han opponerade sig mot allt, som innebar någon orättvisa i det föregifna ändamålet att bereda det största antalets största fördel.

Under det han innehade sitt embete som generalpostdirektör, utnämndes han till doktor i politisk ekonomi vid universitetet i Würzburg, en utmärkelse, på hvilken han satte högt värde. Oxford gaf honom också en hedersgrad. Den blinde mannen, som alla, då olyckan träffade honom, hade dömt honom vara för alltid utesluten från verksamt praktiskt lif, led verkligen ingen brist på utmärkelser.

Så mycket beträffande den offentlige mannen, hvars lif sannerligen är en lex och ett exempel. Såsom enskild karakter var han icke mindre aktningvärd. Han var gift med Millicent Garret, ett fruntimmer synnerligen utmärkt såsom tänkare samt politisk ekonom och som alltjemt bistod honom i hans arbete. Hon är syster till mrs Garret-Anderson, den första och mest fashionabla af våra engelska doktorer af qvinliga könet, och båda härstamma från en familj, hvars qvinliga medlemmar ärofullt fått sina namn inskrifna i Englands register öfver ryktbara qvinnor. Alla som känna familjen Fawcett, känna äfven den nästan i sitt slag ensamma ställning, som mrs Fawcett intog i förhållande till sin man. Alla som känna Fawcett, känna också hur fullkomligt lycklig han var i sitt hem och hur högt han skattade sin hustrus råd och sympati under hela sin offentliga verksamhet. Hans förhållande till sina föräldrar utmärkte sig genom den varmaste tillgifvenhet. Han tänkte alltid på att visa dem någon liten vänlighet. Alla mycket verksamma män skola uppskatta hvad det rörande faktum innebär, att då Fawcett under senare åren fick höra af sin syster, att intet gjorde hans föräldrar så mycken glädje som hans bref, han sedermera regelbundet skref två gånger i stället för en gång i veckan. Ej heller minskades hans vänskaps värme af den

stora krets, öfver hvilken den utspriddes. Han var förtänksam i det allra minsta och visade alltid någon liten uppmärksamhet, som andra aldrig skulle tänkt på. Mr Stephen omnämner särskildt hans vana att besöka hvarje vän, som var sjuk, och hans underbara förmåga att muntra upp de nedslagna. Han hade aldrig någon fiende, ty, såsom någon sade om honom: »Ni kan icke hata en man, till hvilken ni ej kan undgå att hysa förtroende.»

Vintern 1882—83 hade han en feber, från hvilken han dock kom undan med lifvet. Hade han tillåtit sig någon hvil efter detta allvarsamma angrepp på hans kropps helsa, skulle troligen hans dyrbara lif besparats åt England. Men under det han fortfarande ännu blott var konvalescent, återtog han tvärtom icke allenast alla sina vanliga göromål, utan skaffade sig dessutom nya. På hösten 1884 förkyldde han sig under en ridtur och afled nästan omedelbart. Man kan säga, att han stupade i harnesk, ty ännu en vecka före sin död arbetade han i postverket. Alla klasser deltog i den sorg, som framkallades af hans oväntade bortgång; och kanske intet bättre bevis på det inflytande som Fawcett vunnit hos allmänheten kan gifvas än tvenne sorgen beklagande bref från arbetare till mrs Fawcett. »Hans råd», säges i ett af dessa bref, »voro alltid riktiga, goda och praktiska samt fulla af sympati; han var för alla en god vän.» I det andra beder man henne mottaga en penningepresent, som skulle subskriberas af arbetare. Få statsmän skulle önska en högre belöning för deras mödor än sådana frivilliga vitnesbörd att de icke hafva arbetat förgäfvets. Hans begrafning, hvilken försiggick i Cambridge, skall icke lätt glömmas af dem, som voro närvarande. Unga och gamla, män och qvinnor, höga och låga voro der och alla begräto hans förlust, liksom han varit en personlig vän. Han efterlemnar ett enda barn, en suttonårig dotter. Till henne kan man verkligen med skäl upprepa Ajax' ord: »Må du vara olik din fader i olycka, men likna honom i allt annat.»

Historien om Fawcetts lif och verksamhet, berättad af en sympatiserande vän, är sannerligen värd att läsas.

Est. Est. Est.

Bref från Italien

af

Alfredo Mazza.

(Öfvers. från förf:s handskrift af H. Sandström).

En resande, som anländer till Rom för att fullborda sin klassiska pilgrimsfärd och som vill lära känna ej blott forntidens mästerverk utan äfven vår tids lif, vanor och laster, skall till sin förvåning på skyltarne till alla lokaler, der vin försäljes, se det latinska ordet *Est*, som är på ett mystiskt sätt upprepadt tre gånger.

Romaren småler deråt; främlingen gör sig underrättad om hvad denna trollformel betyder, som det ej är lätt att återfinna i de böcker, hvilka innehålla hemliga kunskaper. Est. Est. Est. har en historia, som leder sitt ursprung nästan åtta sekel tillbaka i tiden. De gamla krönikorna förmåla, att en tysk biskop vid namn Johann Deuc, som kring år 1113 anlände till Italien och önskade smaka på de bästa viner, hvilka funnos att tillgå under resan, fick den idén att sända en tjenare i förväg för att genom honom erhålla kunskap om, i hvilken osteria man skulle kunna få de utsöktaste vinerna i de land, genom hvilka biskopen och hans följe drogo. Sedan tjenaren provvat vinerna i alla osterior i trakten, skulle han med kol rita ordet *Est* (*bonum est*) på skylten till den lokal, der han påträffat ett godt vin, samt upprepa ordet en gång: Est. Est., om vinet vore mycket godt.

Betjenten ankom på denna sin upptäcktsresa till Montefiascone, en för sina förträffliga viner ryktbar stad i den gamla påfvestaten, och der anträffade han ett så utmärkt vin, att han aldrig förut smakat ett sådant. Han skref derföre på skylten den öfverenskomna lösen, men här tre gånger, för att vederbörligen framhålla vinets lysande egenskaper.

Biskopen ankom dagen derpå till Montefiascone och intogs af en sådan beundran för det präktiga vinet, att han förtärde en oerhörd qvantitet deraf. Följden häraf blef åter, att han insjuknade och helt plötsligt afled. Den omkomne Bacchidyrkaren begrofs med stora hedersbetygelser i Montefiascones katedral och på hans graf sattes följande humoristiska inskrift, som ännu finnes kvar i nämnda domkyrka:

Est. Est. Est.
Propter nimium est.
Hic Joannes Deuc mortuus est.

På årsdagen af den gode tyske biskopens död har Montefiascones kommun, som ärfde den rike prelatens förmögenhet, ända intill för ett par år sedan plägat för efterverlden högtidligt hålla minnet af Johann Deuc genom att två hans grafvård med traktens bästa vin.

* * *

Tyvär är Johann Deuc ej den ende, som dött genom omåttligt förtärande af vin. Mensklighetens historia räknar årligen alltför många offer och skall fortfarande räkna alltför många sådana, innan människorna lärt att vara nyktra och återhållsamma.

Om äfven Deucs historia företer en löjlig sida, är den dock alla deras historia, som hängifva sig åt dryckenskapslasten. Döden eller brottet äro dryckenskapens ödesdigra följder.

Lika gammal som människans historia är benägenheten att missbruka alkoholdryckerna. De svåra straff, som utfästes, och de lagar, som stiftades af de gamle lagstiftarne för att motverka denna last, äro egnade att visa den allvarliga betydelsen af detta onda. Bibeln visar oss Noach drucken af rankans första gärd. Drako straffade onykterhet med döden. I Sparta plägade man berusa slafvarne för att ingifva ungdomen en känsla af afsmak för vinet, och Lykurgus, som såg detta medel ej utöfva tillräcklig verkan, befalde, att alla vinrankor skulle afskäras. Pittakus, Mitylenes konung, belade med dubbelt straff den, som i onyktert tillstånd begått något brott. Seleukus, lokrernes konung, tillstodde endast de sjuke bruket af vin, men förbjöd de friske detsamma vid dödsstraff. Pytagoras' lärjungar voro af sin mästare förbjudna att dricka vin. Äfven Rom såg sig tidigt nödsakadt att mot-

arbete missbruket och bruket af vin. Plinius (XIV, 13 och 14) anför en gammal lag, som förbjöd hvarje rättrådig medborgare att dricka vin före sitt trettionde år och nekade kvinnorna bruket af detsamma så bestämdt, att de män befriades från hvarje straff, hvilka mördat sina hustrur, därför att de beträdt dem med brott mot denna lag. Senare stadgades endast, att hemgiften skulle beröfvas de kvinnor, som bröto mot måttlighetslagarne. Slutligen erhöilo de dock rättighet att dricka russinvin. År 186 f. Chr. förbjöd senaten bacchanalierna i följd af den tygellöshet, som vinets missbruk alstrade vid dessa tillfällen. Bland araberna var dryckenskapen så utbredd, att Mahomed ansåg sig böra förbjuda bruket af vin. Inemot 1300-talet framstälde alkemisterna, som forskade efter de vises sten eller den eviga ungdomens elixir, för första gången alkoholen och Raimund Lullo introducerade den i allmänna bruket såsom en lifvets pånyttfödare, *aqua vita*. Huru mycket lämpligare hade det ej varit att kalla den *aqua mortis*!

I Frankrike nödgades konungarne ofta utfärda förbud mot det omätliga bruket af vin. Frans I stadgade mycket stränga straff mot drinkare. Första gången dömdes de till fängelse, den andra piskades de, den tredje piskades de offentligt och ställes på skampålen och i händelse af återfall landsförvisades de, hvarjeme man afskar öronen på dem. Karl IX, en ny Lykurgus, befalde, att vinrankorna skulle utrotas. Ludvig XIV tillgrep de strängaste åtgärder för att motarbete dryckenskapen bland sina hofmän.

Riksdagen i Worms 1495 utfärdade en lag mot dryckenskapen. Äfven i England straffades dryckenskapen mot slutet af femtonde århundradet med fängelse och höga böter.

I Hamburg bildades 1517 det första nykterhetssällskapet af Sigismund von Sietrichstein. Landgreffen Mauritz af Hessen instiftade den 25 december 1600 en riddarorden. Ordensregeln var ej mycket sträng, ty den stadgade endast att man ej fick öfverskrida antalet af sju bågare vin efter hvarje rätt; det oaktadt måste denna orden efter någon tid upphöra af brist på medlemmar.

Trots de åtskilliga försök, som gjordes i Europa att bekämpa dryckenskapen, stod denna last likväl i slutet af förra seklet på sin höjdpunkt i norra och mellersta Europa. I England hade man vid denna tid hunnit så långt, att gin-försäljarna tillkännagåfvo på sina skyltar, att hvar och en kunde berusa sig hos dem för en penny och att man för två pence kunde blifva dödfull och få halm för att sofva ruset af sig. På några platser i Skotland

stodo alltid karlar med bårar utanför krogarne för att transportera fyllbultarne till deras hem; att dricka sig full var på högsta modet och vittnade om god ton.

I vårt århundrade tillkom ett nytt element för att göra det onda värre. Vinet och andra jäs-drycker, som man känt från uräldsta tider, sådana som ölet, cidern, mjöden o. s. v. vore ej nog; man nöjde sig ej med den alkohol, som destillerades ur vinet och ur några frukter, enbär o. d. De kemiska industrigrenarnes fullkomnande införde å marknaden alkohol ur de mest olika ämnen och dermed den så kallade alkoholförgiftningen, emedan de orena ämnen, som alltid anträffas i dessa produkter, utgöra ett verkligt gift, hvars giftstyrka förhåller sig till den rena alkoholens som 7 till 1 enligt de undersökningar, som anstälts af hrr Dujardin-Beaumetz och Audigé. Några alkohol finnas, hvaraf behöfves endast 130 gram för att döda en människa. Den förfärliga ärftliga sjukdom, som läkarne kalla alkoholism och på grund hvaraf barnet i fjerde generationen blifver vansinnigt eller idiotiskt, har sin rot endast i den kemiska vetenskapens framsteg. Missbruket af starka drycker anser man vara orsaken till att den infödda racen i Amerika fullständigt tillintetgjorts.

Dryckenskapen kan sålunda anses vara orsaken ej blott till brott utan äfven i ej ringa mån till människoslägtets dödlighet och undergång. Antalet brott och dödsfall, åstadkomna af dryckenskap, har för öfrigt så ökats, företrädesvis bland de lägre klasserna, att det bör tilldraga sig lagstiftarnes uppmärksamhet.

* * *

I Italien har detta onda alltid varit och är fortfarande mindre framträdande än annanstädes. Detta kommer sig deraf, att landtbefolkningen, som vanligen är nykter, är i numerär öfverlägsen befolkningen i städerna, som plägar vara mer hängifven åt dryckenskap; af bristen på stora arbetarföreningar och industriella centra, som dess värre vanligen äro denna lasts värsta härdar; och slutligen af klimatet, som utan tvifvel efter omständigheterna verkar underblåsande eller hämmande på lasten, såsom ju Montesquieu säger: »L'ivrognerie se trouve répandre par toute la surface de la terre en proportion du froid et de l'humidité du climat.»

Italien är för öfrigt ett väsentligen vinodlande land, vinet betingade ända till för få år sedan ett så lågt pris, att det var

den enda bland de rusgifvande dryckerna, som kom till allmänt bruk bland befolkningen. Den franska statistiken visar, att det ej är de departement, der vinet spelar en hufvudroll, utan de, hvarest starka drycker mer användas, hvilka gifva den största kontingenten åt därhusen, de plötsliga dödsfallen och sjelfmorden, och der superiet oftast är orsak till brott.

Tyvärr börjar italienarnes beprisade nykterhet att blifva en saga blott, åtminstone i några provinser af det unga riket. Dryckenskapen och alkoholismen tilltaga i Italien sedan några år i så oroväckande grad, att man med skäl måste frukta, att Italien inom någon tid ej blott skall förlora den hedersplats, det hittills innehaft med hänsyn till nykterhet, utan att det äfven skall komma att i likhet med andra nationer undergå de svåra olyckor, som härflyta af dryckenskapen. Detta är en nödvändig följd af uppkomsten af en mängd fabrikscentra, som alltjemt öka sig (enär Italien är mäktigt af en vida större utveckling i ekonomiskt afseende, än det för närvarande eger), af de beklagliga föredömena från landen norr om Alperna, af det ökade priset på vinet (hvaraf utförseln förundransvärdt stegras dag från dag), af den deraf följande större förbrukningen af alkohol samt slutligen af beskaffenheten och den ökade mängden af de till lokalkonsumtion bestämda vinerna.

* * *

Italien eger 1,926,832 hektarer vinodlingar och står närmast Frankrike bland alla länder med hänsyn till vinproduktionens myckenhet. Denna beräknas till omkring 22,000,000 hektoliter om året. I medeltal förtäres deraf inom landet 20,000,000, hvilket vid en folkmängd af 29,000,000 gifver ett medeltal af 70 liter för hvarje person. Dessa siffror förefalla mycket tillförlitligare än de, som Block meddelar i Frankrikes statistik, der hvarje individ (i Italien) säges konsumera 120 liter, mot 100 i Frankrike (i Paris 217), 80 i Portugal, 59 i Schweiz, 53 i Österrike, 3 i Spanien samt 2,34 i England.

Dessa siffror afse vinkonsumtionen på platsen. Låtom oss nu se till huru mycket af maldrycker förtäres på platsen.

I Italien förbrukas i det hela obetydligt af maldrycker. Produktionen uppgår knappt till 100,000 hektoliter och årsinförseln öfverstiger ej 80,000 hektoliter. Dessa drycker kunna således ej utöfva något nämnvärdt inflytande i moraliskt afseende.

Mer betydande är den lokala förbrukningen af alkohol-drycker. Nedanstående tabell visar, hur alkoholkonsumtionen ökats i Italien från 1880.

År	Införsel i hektoliter	Tillverkning i hektoliter	Totalförbrukning i hektoliter	Förbrukning per person i hektoliter
1880	128,597	138,690	267,287	0,938
1881	61,643	224,382	286,025	1,005
1882	83,179	213,867	297,046	1,045
1883	148,278	226,542	374,620	1,079
1884	26,088	202,153	228,241	

Ofvanstående medeltal per person äro utan tvifvel lägre än i nästan alla andra länder. Statistiken visar, hurusom den årliga förbrukningen per person i England 1883 uppgick till 3 liter, i Frankrike till $3\frac{1}{2}$, inom tyska tullområdet till 4,60, i Holland till 4,60, i Schweiz till 4,25, i Belgien till 5,50 och i Danmark till 15. Om äfven förbrukningen af alkoholdrycker är så ringa i Italien, är den dock märkbart stadd i stigande. Men innan man kan tillägga dessa siffror någon större vikt med hänsyn till Italiens nykterhet och måttlighet i jmförelse med andra länder, borde man känna mängden af det alkoholgift, som i medeltal förtäres af hvarje folk under formen af vin, öl, cider, spritdrycker o. s. v. Men dessa tal äro omöjliga att finna så väl för Italien som för andra land.

* * *

Statistiken visar, att i Italien antalet af döda genom alkoholism uppgick 1881 till 336, 1882 till 295, 1883 till 322 och 1884 till 298; medan de plötsliga dödsfallen af dryckenskap 1881 uppgingo till 35, 1882 till 24, 1883 till 19 och 1884 till 14. I andra länder voro dödsfallen af alkoholism mycket tal rikare än i Italien. Vi meddela här en tabell, omfattande tidsperioden 1880—82, för några stater:

Stater:	Döda genom alkoholförgiftning å hvarje 100,000-tal personer:
England	4,3
Sverige	3,5
Belgien	7,7
Massachusets	6,7
Connecticut	7,1
Schweiz	7,7

Medelsiffrorna äro i Italien mycket högre för städerna än för landsbygden. Man finner vidare:

Undersökningsplatser:	Undersöknings- tid:	Döda af alkohol- förgiftning å hvarje 100,000-tal:
Italien (284 befolkningscentra)	1881—84	4,7
Paris	1881	10,2
London	1881	7,0
Skotland (de 8 största städerna)	1881—83	8,3
Sverige (städer)	1880—82	9,7
Danmark (städer)	1880—82	27,4

Den olikhet, som förefinnes mellan dessa statistiska beräkningar för de särskilda länderna med hänsyn till alkoholdödsfallen i stad och på landsbygd har sin grund i redan förut omnämnda orsaker.

Men utom de angifna siffrorna finnas andra medel för att fullständiga den sorgliga taflan öfver den verkan, dryckenskapen åstadkommer i Italien.

Af 289,666 personer, som 1883 vårdades å 860 allmänna sjukhus (184,514 män och 105,152 qvinnor), hade 996 (911 män och 85 qvinnor) kronisk alkoholförgiftning och 78 afledo (76 män och 2 qvinnor); medeltalet af dödsfall bland de på sjukhus intagna var sålunda 3 å 1,000 och om man tager hänsyn endast till männen 5 å 1000. I dessa siffror inbegripas ej de, för hvilka alkoholmissbruket blifvit en indirekt orsak till andra sjukdomar.

På de italienska dårhusen ledo den 31 december 1874 207 personer (188 män och 19 qvinnor) af delirium. Den 31 december 1880 var antalet mer än dubbelt: 446 personer (398 män och 48 qvinnor). Och fallen hafva alltjemt tilltagit på ett oroväckande sätt, så att den 31 december 1883 deliriumpatienterna på italienska dårhus utgjorde 603 (554 män och 49 qvinnor).

Rättsstatistiken lemna derjemte följande siffror. 1881 arresterades på allmänna platser 8,089 druckna, 1882 9,476 och 1883 omkring 11,000. Polismännen antasta ej andra druckna personer än sådana, som antingen ej kunna röra sig eller som ställa till skandal och oordningar. Hvad vidare beträffar förhållandet mellan missbruket af starka drycker och brottsligheten, upplyser rättsstatistiken, att af 2,983 personer (siffran är afskräckande!), som 1880 voro anklagade för blodsdåd och dömdes af domstolarne, för 93 (d. v. s. 3,15 %) motivet var, att de öfverlastat sig;

1881 af 2,797 119 (4,25 %) och 1882 121 (4,10 %). Olyckligtvis upphör den rättsstatistiska berättelsen här; den af 1882 utkom de sista månaderna af 1885.

Beträffande det inflytande, missbruket af starka drycker har på immoraliteten, pauperismen och andra samhällsplågor skall man finna, att dryckenskapen och alkoholismen beklagligtvis ökas bland de lägre klasserna i Italien. Det onda har visserligen ej ännu nått den höjd, hvarpå det befann sig i England för några år sedan, hvarest, de till en summa af 10,450,000,000 uppgående arbetslönerna för ett år, ej mindre än af 450,000,000 åtgingo till sprit- och maltdrycker, enligt hvad greffen af Paris meddelar i sin förträffliga bok »Situation des ouvriers en Angleterre.» Emellertid är det visst, att äfven i Italien rusdryckerna intaga en ansenlig plats i arbetarnes budget, här och hvar äfven i åkerbrukarnes.

* * *

De åtgärder, som hittills vidtagits för att bekämpa detta samhällsönda, hafva inskränkt sig till finansiella försigtighetsmått. Medan lokalproduktionen före 1871 var fri från skatt och införseln var belagd med en tull, som, beroende af kvaliteten, varierade mellan 5,50 och 15 francs för hektolitern, sattes 1883 på produktion och införsel en pålaga af 150 francs å hektolitern.

Denna ökning är ganska stor och hastig, men dock obetydlig i jämförelse med förhållandet i andra stater, der hvarje liter af alkoholdrycker är belagd med följande pålaga: Storbritannien 478 fr., Amerikas Förenta stater 245 fr., Holland 239 fr., Norge 189 fr., Frankrike 156: 25 fr. — utom konsumtions- och utskänkningsafgifter. Samtidigt med skatteförhöjningen har dock priset sjunkit, så att en centner, som för 20 år sedan betingade ett pris af 150 fr., nu kostar 43 fr., hvilket betydligt förringar värdet af de fiskaliska åtgärderna i nykterhetens intresse mot spritdryckerna.

För öfrigt visar flere nationers erfarenhet, att ökade pålagor ej uträtta mycket mot dryckenskapen. Medan i Frankrike skatten stigit från 1830 till närvarande tid från 37 fr. till 156,25 fr. per hektoliter, hade medelåtgången, som under decenniet 1830—39 utgjorde 904,000 hektoliter, ökats till 1,420,000 hektoliter 1882 och 1,489,000 hektoliter 1884. På hvarje skatteökning följde en tids stillastående, någon gång äfven minskning, men snart derpå tog åtgången sitt ödesdigra, oroande förlopp. Om andra natio-

ner, såsom England, Förenta staterna, Norge och Holland varit i stånd att hejda konsumtionsökningen, bör detta tillskrifvas äfven andra orsaker, såsom den betydliga utveckling, som nykterhets-sällskapen vunnit i dessa länder. I Italien, der ingen gör något af eget initiativ utan väntar allt af regeringen, hafva sådana nykterhetsföreningar ej kunnat uppstå, än mindre utveckla sig. Och hvad som är värre, man har i Italien ej vidtagit några åtgärder, preventiva eller bestraffande, för att motarbeta landsplågan.

En lag af 1865 innehåller några stadganden för utskänkingsrörelsen (hotell, kafé, krog). De viktigaste punkterna i denna lag äro följande: För att öppna en utskänkingslokal är det nödvändigt att hafva tillståndsbevis af polisen, som aldrig nekar sådant. Stängningstiden är der angifven i enlighet med lokalmyndigheternas föreskrifter. Om svårare uppträden ega rum i lokalen, kan polisen återtaga tillståndet eller stänga lokalen för någon tid. Dessa stadganden, som skulle kunna vara af någon om än ringa betydelse, om de tillämpades bra, sakna all sådan vid det beklagliga sätt, hvarpå de tillämpas. Det öfvervakande, myndigheterna skulle kunna egna dylika försäljningslokaler, är helt illusoriskt och förmår ej motarbeta drycken-skapen. Tyvärr äro dessa lokaler öppna till långt in på natten och antalet ökas betydligt vid de talrika festerna af religiös eller borgerlig natur, och det är just vid dessa fester samt på söndagarne, som de flesta förseelserna på grund af onykterhet inträffa. På söndagarne stängas nästan alla butiker, men ingen enda vinlokal. Och dessa förökas så hastigt, att medan 1874 i hela Italien ej funnos flere än 146,075 sådana, antalet 10 år derefter hade stigit till 167,472, eller en lokal för hvarje 176 person. Denna proportion är olika för olika trakter: Rom har de flesta vinförsäljningar, eller 1 för hvar 120 person, Sicilien 1 för hvar 220 person o. s. v.

I följd af denna oroväckande ökning i konsumtionen och den ännu mer oroande tillväxten af utskänkingsställen har allmänna opinionen börjat något röra på sig. Det är mycket troligt, att regeringen inom kort framlägger förslag för parlamentet om att vidtaga åtgärder för att bekämpa denna landsplåga, på det att Italien må bibehålla sitt anseende som den nyktraste af alla nationer.

Hårdt mot hårdt.

Berättelse af

Mathilda Roos.

Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Det är i Kiellands novellett »Siesta». I den portugisiska millionärens förmak, hvilket endast upplyses af den då och då uppflammande brasan i kaminen, som kommer tafvelramar och guldlistor att brinna i dunkel glöd medan, hela det öfriga rummet ligger i skymning, sitter ett på en slump sammankommet sällskap och smälter i däsigt välbehag den lukulliska middagen. Vill någon göra musik? Jo, en mörk herre, som hela middagen suttit påfallande tyst, stiger fram till pianot. Några lätta, lekande anslag — en smekning åt instrumentet lik den en djurtämjare skänker lejonet, då det skall göra sina språng på hans vink — och så begynner det. Till en början blir det en lustig ringdans af alla de banala melodier, som »hela Paris» i dag gnolar på, så listar det sig in ett och annat aningsfullt ackord ur Schumann eller Chopin, det blir ett olycksbådande mullet nere i basen, reminiscenser ur Beethoven och Wagner dyka upp som den stora sjöormens rygg bland fräsande böljor, och med ens kommer det ett jämrande, suckande, stönande ur instrumentets alla fogor, ett vanmäktigt rop i toner om hjälp och befrielse, hessa ångestljud, slintande ansatser; man får en förnimmelse af något som vill upp och aldrig kommer upp, något som knyr och går under; och det växer och växer till ett buller som då många lifs bålde drömmar ramla samman, till ett hot som då mångtusen händer knyts under rungande hämdeskri; — och det far en kåre öfver ryggarne på det dästa herrskapet, stämningen är förstörd och mademoiselle Adèle vänder sig till sin älskare, tjocka herr Anatole, han som förätit sig på tryffel, och hviskar i örat på honom, likblek:

— »Anatole, han spelar fattigdomen!»

Inom alla länders litteratur spelas i våra dagar på instrument af den mest skiftande styrka och klangfärg variationer öfver det hemska tema, som heter fattigdomen, och bästa beviset på, till hvilken grad detta ämne tillvällat sig uppmärksamheten, är att en författarinna, hvilken så afgjordt tillhör *le juste milieu*, som fröken Mathilda Roos, känt sin blick dragen till denna ämnessfer och satt sig ned och skrifvit en bok derom.

Redan i fröken Roos' för två år sedan utgifna samling »Berättelser och skisser» funnos stycken, som tydde på, att andra sidor af tillvaron än de ljusa och glada begynt fångsla författarinnans uppmärksamhet och som kommo läsaren att undra, om icke nästa större arbete af henne skulle komma att mera än de föregående fördjupa sig i det som är mörkt och bittert och avfigt här i lifvet. Detta blef också fallet. »Hårt mot hårt» är en bok om fattigdomen. Närmare bestämdt, om »den honetta fattigdomen», som icke vidkännes sitt eget namn, som alla se och ingen låtsar se och som har att bära på det tunga minnet af en i öfverflöd tillbragt barndom och ungdom, ett minne som har häglösheten i sitt följe. Det är en bok om fattigdomen i societeten.

Med den uppfinningsrikedom, som är författarinnans mest framträdande egenskap, belyser hon den skefva ställning, i hvilken en kvinna råkar, som förut tillhört stora världen, sedan hon ej mera äger resurser att fortsätta sitt forna lif. Alla de förödmjukelser, verkliga eller inbillade, som hon måste erfaras, alla hennes oerfarna själs bedragna förhoppningar, som afsätta sin saltskorpa kring hjertat, pinan af det ovana och själsödande arbetet, beklämningen af att se andra släpas ut och gå under utan att kunna hindra det, frestelserna, som på en gång berusa hennes sinnen och locka henne med löftet om maklig hvila, slutligen uppgifvandet af all strid, slapphetens reaktion efter den våldsamma spänningen — allt detta lägger författarinnan i lifligt målade tafflor framför våra ögon. Ända till branten af undergång för hon sin hjeltinna, för att i sista ögonblicket räcka henne en hjälpsam hand.

Fröken Cecilia Arnell är dotter af generaldirektören Arnell, hvares hem hade det ryktet om sig, att ingenstädes i Stockholm rådde en på samma gång så ledig och obesvärad och en så gammaldags fin ton som der. Fadern dör, och familjens gästfria lefnadssätt har kostat så mycket att ingenting finnes kvar åt de efterlevande, Cecilias syster är gift, hennes bror har gjort skulder och befinner sig i brydsamma omständigheter och hon själf

finner sig med ens öfvergifven af en ung embetsman, som under faderns lifstid egnat henne en trägen hyllning och hvilken hon å sin sida omfattat med en svärmisk kärlek. Det blir Cecilias lott att taga hand om modern, och den lilla pensionen räcker, tack vare hennes arbete och omtänksamhet, till för dem båda, till dess fru Arnell, bruten af sorgen, snart följer sin make i grafven.

Cecilia låter nu upptaga sig i en rik släktings, grosshandlare Billners, familj, ehuru hon ej hyser någon djupare sympati för någon af dess medlemmar. Mest känner hon sig dragen till sonen Ernst, i synnerhet därför att han på grund af sitt vanlottade yttre är förbisedd af föräldrarne, och det uppstår ett slags förtrolighet dem emellan. Han tager Cecilias vänskap för kärlek och friar till henne, och hon har sjelf missförstått sina känslor ock säger ja, men endast för att återtaga sitt ord, så snart hon kommit till klarhet öfver sig sjelf. Då hon framhårdar häri, är en brytning med Billners oundviklig; hon lemnar deras hem och hamnar i en inackordering, utan att veta hvad hon skall taga sig till.

Detta är romanens förra afdelning.

I den senare få vi följa Cecilia på hennes försök att bereda sig sin utkomst. Hon ryggar i det längsta tillbaka för nödvändigheten att arbeta; hon finner denna nödvändighet hård och upprörande orättvis. Hon blir emellertid erbjuden en anställning som telefonist, mottager den och vänjer sig småningom vid det arbetsamma lifvet; ja, i öfverspändt ädelmod öfvertager hon med fara för sitt eget lif en god del af tjänstgöringen för en sjuklig kamrat, som behöfver komma ut på landet. Den unga flickan dör emellertid, trots den hvilotid, som Cecilia beredt henne. Omständigheterna vid detta dödsfall gifva anledning till en allmän strejk bland telefonisterna, hvilken ledes af Cecilia. De få ett höfligt men bestämdt afslag på sin anhållan om förkortad arbetstid, och alla återgå med detta besked till sitt arbete utom Cecilia, som af stolthet afgår från sin plats, sedan hennes plan misslyckats. Hon står nu utan utvägar och, hvad än värre är, hon är med sina starkt erotiska tendenser på vippen att falla ett offer för sin f. d. förmans förförelsekonster, hvarifrån hon endast genom en kraftig viljeanstängning i sista stund lyckas rädda sig.

Här förefinnes nu en lucka i framställningen. Man återfinner i nästa kapitel Cecilia såsom morfinist, utan att denna vändning i hennes öde i det föregående är närmare förklarad. Det apatiska tillstånd, i hvilket hon efter hvad som tilldragit sig

försjunker, hade eljest mycket väl låtit förklara sig utan någon morfinförgiftning. En modern författare af Zolas skola skulle här väl antingen låtit Cecilia försona sig med Billners och gifta sig med Ernst eller duka under för sin passion, återvända till direktören, falla och sjunka. Eller också sluta med sjelfmord eller, hvarför icke, morfinförgiftning. Men fröken Roos håller allt för mycket af sin hjeltinna för att tillåta att sakerna taga en så ledsam vändning. Det finnes i det lilla tarfliga pensionat, der Cecilia bor, en ung ingenjör, som hyser ett varmt intresse för henne och som med kärlekens skarpblick genomskådar den fara, i hvilken hon sväfvat. Halft med våld tilltvingar han sig hennes förtroende, han behandlar henne som ett varnartigt barn, så länge hennes otillräknelighetstillstånd varar, och då hon efter de oerhörda lidanden, som försakandet af morfinen vållat henne, äntligen börjar erfara någon lindring, tar hennes tacksamhet mot honom, som hjälpt henne att kämpa detta igenom, mer och mer vändningen af en djup, beundrande tillgifvenhet, och med tillförsigt och kärlek lägger hon slutligen sin hand i hans till ett fast, olösligt förbund. Denna afslutning är visserligen för den af fröken Cecilias öde intresserade läsaren synnerligen lugnande, men den bidrager icke till skärpandet af bokens mening, till hvilken jag här nedan återkommer. Den låter mycket väl tänka sig, men den beror i alla händelser på en lycklig tillfällighet, och innebär ingenting allmängiltigt; med denna afslutning är bevisföringen sprängd och berättelsen tillhör ej längre det diktslag, som kallas *le roman scientifique*.

De fyra erotiska episoderna i romanen röja mer än något annat författarinnans lifliga iakttagelseförmåga. Hennes Cecilia är på samma gång en natur, hvilken är i behof af att handla etiskt, som hon är ett glödande erotiskt temperament, och af dessa båda egenskaper i förening bestämmes hennes handlingssätt vid de olika tillfällena, då hennes djupaste strängar kommit i dallring.

Författarinnan besitter en anmärkningsvärd förmåga att med några få streck kunna teckna en figur, en förmåga som stundom lemnar henne i sticket, då det gäller att utföra bilden i större skala. Medan hennes Georg Dahlheim förefaller något oklar, presenterar hon deremot ett helt litet galleri af ypperliga bifigurer (t. ex. familjen Billner, fru Örn och hennes inackorderingar).

Stilen i denna bok är densamma som vi känna från fröken Roos' tidigare arbeten. Den svänger från en lidelsefull intensitet i skildringen, hvarvid författarinnan gerna väljer uttryck af en

nästan krampaktig våldsamhet, till en ironi, som nästan alltid är qvick, ofta har ett godmodigt lekfullt tonfall och någon gång döljer ett kallt förakt.

I betraktande af den tendentiösa beskaffenheten hos flertalet af våra inbemska vitterhetsprodukter är det icke underligt, att, så snart ett nytt diktverk kommer ut, den första frågan i allmänhet lyder: hvilken sats förfäktas i denna bok? Hvad vill författaren säga oss i densamma?

Frågan är icke så lätt att besvara, när det gäller »Hårt mot hårdt», som beträffande så många andra af våra nyare vitterhetsprodukter, ty någon tendens finnes ingenstädes direkt uttalad och handlingen fortlöper utan några afbrott af diskussioner, vid hvilka författarinnans åsichter togföras. Men den uppmärksamme läsaren drager ovilkorligen en slutsats af hvad han här läser, och den lyder så: den uppfostran, som nu för tiden gifves de högre klassernas qvinnor, och det lefnadssätt, hvilket de föra som vuxna, sätta dem icke i stånd att möta lifvets allvar. Deras ögonmärke är att »göra ett godt parti» och lyckas icke detta, och bli de hänvisade till att slå sig fram på egen hand, så löpa de fara att förlisa.

Jag nekar icke att denna bok skulle ha gripit oss med helt annan makt, om det af densamma framgätt, att fattigdomen kan utan misskund sköfla hela lifvet äfven för en ädelt anlagd människa, som Cecilia — ty en så förfärligt ödeläggande kraft är verklig fattigdomen.

Karl Wåhlin.

Rättelser.

I uppsatsen »En framtidsmusiker» i senaste dubbelhäfte insmogo sig genom förbiseende följande tryckfel, hvilka härmed rättas.

sid. 832 rad. 12 nedifr. bryter,	läs: <i>bryta</i>
» 834 » 3 uppifr. skrattade	» <i>skattade</i>
» 835 » 15 nedifr. sjelft	» <i>sjelf</i>
» 841 » 1 uppifr. afluggning	» <i>afskuggning</i>
» 845 » 11 nedifr. Granser Fest-messe	» <i>Graner Festmesse.</i>

ÅRGÅNGEN 1886.

INNEHÅLL.

Historia och biografi, statistik, politik och nationalekonomi.

	Sid.
Spionminnen från Norge (med en illustration öfver unionen).....	1
Norges s. k. »eröfring» år 1814, af <i>Kristian Winter-Hjelm</i>	26
Vår konstitutionella utveckling efter 1865, af <i>Fritz Krook</i>	54
Om handelsdomstolar, af <i>Ernst Bring</i>	72
A. O. Wallenberg, af <i>Emil Svensén</i>	185
Antropologiska och penitentiärkongressen i Rom, af <i>Alfredo Mazza</i> (öfvers. af <i>H. Sandström</i>)	197
Om Norges betvingande 1814, af <i>C. E. L.</i>	243
Till frågan om Norges underkufvande (ett arkivvitnesbörd ur Talleyrands diplomatiska korrespondens).....	256
Internationell poststatistik, af <i>A. B—k</i>	265
Henning Hamilton, politisk studie af <i>Marcellus</i>	281
En samhällsförbättrares saga. Hjeltedikt i tre sånger om Le Sé- nateur de Suède, af <i>Scævola den andre</i>	401
Dikt och sanning rörande Henning Hamilton. Ny belysning af <i>Anti-Marcellus</i>	481
Anders Fryxell och hans berättelser ur svenska historien, af Pro- fessorn vid Helsingfors universitet <i>E. G. Palmén</i>	532
Ur grefve Erik Sparres lefnadssaga. Strödda bidrag till en riks- dags- och kulturbild, af <i>Gasparone</i>	617
En kunglig älskarinna. Några drag ur »den sköna Gabriellas» lif, tillagnade hennes svenske lofsångare	739
Kapitalets utvandring, af <i>Emil Svensén</i>	813
Ett publicistlif, af <i>I. N.</i> och <i>O. S.</i>	883
Kan sparsamhet rädda den stora massan? af <i>Atterdag Wermelin</i>	920
En nutida stordådsman. (Henry Fawcett.) Af <i>Helen Zimmern</i>	946
Literära och kulturhistoriska uppsatser m. m.	
Ett stundande jubileum (Svenska Akademiens hundraårsfest).....	113
Gladstone som teolog.....	316
Ännu en gång Svenska Akademien (beräkning af hvad akademien och dess ordboksarbete kostat svenska staten m. m.)	381
Vid Svenska Akademiens hundraåra minneshögtid, poetiskt natt- stycke af <i>Scævola den andre</i>	395
Vid Scævola den andres första födslovända. Några varningsord af <i>Scævola den tredje</i>	401
Svensktakademiskt aprilnarri (<i>P. A. Gödecke fecit</i>).....	407

Vår katolskt-romantiske skald. Några synpunkter rörande herr C. D. af Wirsén, af <i>Nils Erdmann</i>	412
Ännu en törnekrans åt Svenska Akademien, flätad af henne sjelf	457
En makalös upptäckt af en af de aderton i Svenska Akademien	504
Fikonaföf. Några observationer af <i>H. A. R.</i>	569
Om den falska patriotismen, med anl. af den i Holland bildade föreningen <i>Pax humanitate</i> , af <i>A. F. Åkerberg</i>	577
Literaturkåserier, af <i>Nils Erdmann</i>	604
Ann Charlotte Edgren-Leffler En essay af <i>Nils Erdmann</i>	661
Häggkomster från publicistmötet 1886. I. I striden. Några ord af en deltagare	680
II. I friden. Menlös betraktelse af <i>Fingal Fingalson</i>	683
Åter en långodsfråga, af <i>Nils Sjöstrand</i>	751
En antiqvarisk filosofi. Boströmianismen versus vetenskapen, af <i>Klas Fåhræus</i>	773
August Strindbergs » <i>Jämsningstid</i> ». Betraktad i sammanhang med hans literära produktion, af <i>Nils Erdmann</i>	849
Luthersk papism. Med anledning af prestmötet i Vesterås. Af <i>A. F. Åkerberg</i>	911
Est, Est, Est. Bref från Italien, af <i>Alfredo Mazza</i>	958

Industri, landtbruk och sport.

Ur våra dagars uppfinningar, af <i>K. af Geijerstam</i>	447
Inledande öfversigt af de allmänna svenska landbruksmötena, af <i>J. H. G. Fredholm</i>	555
Första svenska hundutställningen i Stockhölms	561
För sportmän	686

Teater och musik.

Operarevy, af <i>Volontaire</i>	80
De dramatiska scenerna, af <i>Karl Wählin</i>	90
Den senaste sensationsnyheten, ett par ann. af <i>Georg Nordensvan</i>	98
Stockholms dramatiska scener, af <i>Karl Wählin</i>	218
Fransk skådespelarkonst på Nya Teatern i Stockholm, några an- märkningar af <i>A. B—m</i>	234
Frans Hedberg om svenska operasångare, af <i>Volontaire</i>	260
Musikalisk revy, af <i>Volontaire</i>	272
Stockholms dramatiska scener, öfversigt af <i>Passepartout</i>	329
Operarevy, af <i>Volontaire</i>	352
Shakspeare-föreställningarna å Kgl. Stora Teatern, med särskildt afseende på Rossis gästspel, af <i>Volontaire</i>	425
Operarevy, af <i>Volontaire</i>	431
Från teatrarne. Återblick af <i>Habitué</i>	698
Musikalisk revy, af <i>Volontaire</i>	708
En framtidsmusiker. Frans Liszt och hans betydelse för den moderna konsten, af <i>V. v. S.</i>	717
Svenska nationalteatrarne framtid, af <i>Homo</i>	790
En framtidsmusiker (forts. och slut)	832
Från teatrarne. Återblick af <i>Habitué</i>	863
Musikalisk revy, af <i>Volontaire</i>	873
Från teatrarne. Återblick af <i>Habitué</i>	935

Literaturanmälningar.

<i>Oskar Fredrik</i> . Högtidstal i Musikaliska akademien, af <i>Frithiof Cronhamn</i>	103
Sångernas bok af <i>Heinrich Heine</i> . Öfvers. af <i>H. A. Ring</i>	107
Ett par tillägg till utländska diplomaters minnen från svenska hofvet, af <i>Scævola</i>	108
En sjöresa i tropikerna af <i>Lady A. Brassey</i> . På Svenska återgifven af <i>D:r Anton Blomberg</i>	110
✓ Vår qvinnofrågliteratur, af <i>H. A. R.</i>	218
» <i>Madeleine Bunge</i> », af <i>Passepartout</i>	226
Svensk poesi, utkommen till julen 1885	368
» <i>Fra Kristiania—Bohemen</i> », en beslagtagen roman (<i>cause célèbre</i> , skildrad af <i>Oskar Levvertin</i>)	377
En ny öfversättning från <i>Byron</i> . Sången om Grekland ur <i>Childe Harold's Pilgrimage</i> , öfvers. af <i>Fredrik Sander</i>	404
Det unga Sveriges senaste vitterhetsprodukt	467
Två böcker ur värmarknaden. <i>Tjenstegynnans son</i> . — <i>Zolas »L'oeuvre</i> . Omnämnda af <i>Georg Nordensvan</i>	588
Karl Johan och svenskarne i engelsk belysning af <i>Otto Sjögren</i> . (Anm. af <i>Scævola</i> , »utländska diplomaters minnen»)	744
»Hårdt mot hårdt» af <i>Mathilda Roos</i> . Anmäld af <i>Karl Wählin</i>	967

Konst.

Konstutställningen i Göteborg. Korrespondens af <i>Cecilia Wærn</i> ..	730
Staten som konstbeskyddare, af <i>Georg Nordensvan</i>	796
Konstutställningen i Göteborg (forts. och slut)	822
Om lefvande modeller. Föredrag i Idun af <i>G. Pauli</i>	897

Poem.

Apologi för en misskänd storhet, af <i>Jean Richepin</i> (öfvers. af <i>H. A. R.</i>)	513
Nya spegelbilder, af <i>Zéro</i>	528
Herdaminen. Sonetter af <i>Efraim Rosenius</i>	807

Noveller och berättelser.

Pappa. Svensk originalberättelse, af <i>Ernst Arpi</i>	26
d:o (forts. och slut)	154
Kärlek per telefon, af <i>Mark Twain</i>	753